

De Brand van Middelburg

Eindrapport van de commissie inzake de geschiedschrijving over de brand van
Middelburg op 17 mei 1940

Nederlands Instituut voor Militaire Historie

Den Haag 2016

Woord vooraf

In de zomer van 2015 vroeg de gemeente Middelburg aan het Nederlands Instituut voor Militaire Historie (NIMH) een oordeel uit te spreken over de heersende controverse onder een aantal auteurs van historische publicaties over de oorzaak van de brand die op 17 mei 1940 het historische centrum van de stad in de as legde. Op deze wijze hoopte de gemeente aan deze controverse een eind te kunnen maken, een wens die ook onder de betrokken auteurs leeft. De directeur van het NIMH heeft dit verzoek gehonoreerd en een onderzoekscommissie ingesteld. Dit rapport bevat de resultaten van het onderzoek dat deze commissie heeft uitgevoerd. De commissie bedankt de auteurs van de boeken die de inzet van de controverse zijn, voor hun bereidwilligheid met haar van gedachten te wisselen en hun onderzoeksmateriaal ter beschikking te stellen. De gemeente Middelburg dankt zij voor het in haar gestelde vertrouwen. De commissie spreekt de hoop uit dat haar rapport het beoogde effect zal hebben.

Den Haag, 25 augustus 2016

Herman Amersfoort

Piet Kamphuis (vz)

Erwin Rossmeisl

Hoofdstuk I De controverse

Inleiding

Op 17 mei 1940 verwoestte een grote brand het historische centrum van Middelburg. Sindsdien leeft onder de bevolking van de stad de vraag waardoor deze brand is veroorzaakt. Reeds in mei-juni 1940 berichtten kranten over de brand, liet het gemeentebestuur zich erover uit en deed een Duitse commissie onderzoek. De oorzaak kon echter niet met zekerheid worden vastgesteld.

In de decennia na de Tweede Wereldoorlog verscheen een reeks historische publicaties die de gebeurtenissen van 17 mei 1940 op Zuid-Beveland en Walcheren beschreven en in het kader daarvan de stadsbrand van Middelburg trachtten te verklaren. De conclusies liepen sterk uiteen. Aan het ene uiterste bevond zich de opvatting dat een terreurbombardement door Duitse bommenwerpers op Middelburg de brand had veroorzaakt. Andere publicaties hielden het op het neerkomen van een combinatie van Duitse vliegtuigbommen en Duitse artilleriegranaten op de stad als nevenverschijnsel van de gevechten tussen Duitse en Franse eenheden op Zuid-Beveland en Walcheren. Tot slot werden ook Franse artilleriegranaten als mogelijke oorzaak genoemd. De publicaties wezen daarnaast op factoren als de heersende droogte, problemen bij de bestrijding van de brand en de harde wind. Deze hadden ertoe geleid dat aanvankelijk geïsoleerde brandhaarden zich konden verenigen tot een algehele, omvangrijke stadsbrand. Al deze publicaties leidden echter niet tot overeenstemming over de oorzaak van de brand. Zij legden slechts elk hun eigen accent, zodat verschillende opvattingen naast elkaar bleven bestaan.

In 2010, ter gelegenheid van de zeventigjarige herdenking van de strijd in Zeeland van 1940 en op initiatief van de Stichting Adriaan van Westreenen, verscheen P. Sijnke (red.), *Middelburg 17 mei 1940. Het vergeten bombardement* (Vlissingen: Den Boer/De Ruiters 2010) dat trachtte aan de onzekerheid en verwarring een eind te maken. Op grond van uitvoerig literatuur- en archiefonderzoek door een collectief van auteurs concludeerde het boek dat de voornaamste oorzaak van de brand Duitse artilleriegranaten waren geweest en dat daarnaast waarschijnlijk Duitse vliegtuigbommen op de stad waren gevallen. Tevens hield dit boek rekening met de mogelijkheid dat Franse artilleriegranaten op de stad waren gevallen. Het boek wees een bewust en omvangrijk Duitse luchtbombardement, laat staan een terreurbombardement, af als mogelijke oorzaak van de stadsbrand. De discussie was daarmee echter niet ten einde.

In 2012 namelijk publiceerde A.B.J Goossens zijn *Gestold Verleden. 17 mei 1940. Frans oorlogsgeweld op Middelburg* (Middelburg: eigen beheer 2012). Het boek was een reactie op de studie van Sijnke en zijn mede-auteurs. Hierin betoogde Goossens dat uitsluitend Frans artillerievuur de oorzaak van de stadsbrand kan zijn geweest. Evenals Sijnke c.s. verwierp hij een Duits terreurbombardement of

luchtbombardement als mogelijke oorzaak. Tevens kwam ook hij tot zijn conclusie op basis van uitvoerig onderzoek in daarvoor in aanmerking komende literatuur en vooral binnen- en buitenlandse archiefcollecties.

De controverse bleef dus bestaan. Sinds 2012 draait deze in het bijzonder om de vraag of Duitse dan wel Franse artilleriegranaten als de oorzaak van de stadsbrand van 17 mei 1940 moeten worden aangemerkt. Inmiddels was ook het gemeentebestuur van Middelburg bij de kwestie betrokken geraakt. In de stad herinneren verschillende monumenten aan de stadsbrand en deze vermelden een Duits 'bombardement', waarbij een 'bombardement' als 'luchtbombardement' wordt opgevat, als oorzaak. Naar de huidige stand van het historisch onderzoek is dat in elk geval geen adequate aanduiding meer, zodat de gemeente zich realiseert dat een nadere standpuntbepaling is vereist. Bovendien heeft de heer Goossens aan de gemeente gevraagd het Nederlands Instituut voor Militaire Historie (NIMH) in Den Haag zijn onderzoek en onderzoeksresultaten te laten beoordelen, een verzoek waarbij Sijnke c.s. zich voor hun eigen boek vervolgens aansloten. Een en ander heeft ertoe geleid, dat de gemeente Middelburg in juli 2015 het NIMH sondeerde of dit instituut het bedoelde onderzoek wilde uitvoeren, een verzoek dat het NIMH inwilligde. Op 8 september 2015 deed de gemeente Middelburg schriftelijk aan het NIMH het formele verzoek waaraan het NIMH op 22 september 2015 gehoor gaf. Het NIMH stelde daarop een onderzoekscommissie samen, bestaande uit Piet Kamphuis (directeur van het NIMH, voorzitter), Herman Amersfoort (hoogleraar militaire geschiedenis UvA, lid) en Erwin Rossmesl (hoofd collecties van het NIMH, ambtelijk secretaris).

Taakopvatting van de commissie

De brand van Middelburg op 17 mei 1940 heeft grote schade aangericht en op de bevolking van de stad een blijvende indruk gemaakt. Het is dus te begrijpen, dat velen sindsdien hebben getracht te verklaren wat de oorzaak of oorzaken ervan zijn geweest. Tot nu toe echter is een sluitende verklaring uitgebleven. Het is een eigenschap van historisch onderzoek en met name naar onderwerpen uit een verder terug liggend verleden, dat dit wordt uitgevoerd door onderzoekers die de bestudeerde kwestie niet uit eigen waarneming kennen en waarvan directe ooggetuigen schaars zijn of zelfs ontbreken. Voor hun reconstructie van het verleden en conclusies daarover zijn onderzoekers derhalve afhankelijk van de hoeveelheid, aard en kwaliteit van het overgeleverde bronnenmateriaal. Historische onderzoekers dienen hun bronnen daarom altijd kritisch te benaderen door zich af te vragen wat de herkomst van de bron is, met welk doel en door wie deze werd opgesteld, wat de betrouwbaarheid ervan is en welke vragen er wel of niet mee kunnen worden beantwoord. In historisch onderzoek bestaat verder de mogelijkheid dat, als gevolg van tekortkomingen in het bronnenmateriaal, niet meer ondubbelzinnig kan worden vastgesteld wat de feitelijke toedracht van gebeurtenissen is geweest en welke

betekenis aan bepaalde gebeurtenissen, feiten of gegevens moet worden toegekend. Een eigenschap van zulk onderzoek is dat in bepaalde gevallen daarom stellige conclusies niet vallen te trekken zodat een juridisch overtuigend bewijs niet kan worden geleverd. Het trekken van conclusies met een bepaalde mate van aannemelijkheid is dan het uiterste waartoe een onderzoeker kan komen. Historische onderzoekers hebben kortom tot taak zo veel mogelijk en zo goed mogelijk bronnenmateriaal te raadplegen, bronnenkritiek uit te oefenen door de waarde en betrouwbaarheid van hun bronnen te wegen en hun conclusies te onderbouwen in een logisch en coherent betoog. Dit betoog dient voorts consistent te zijn én oorzaken en gevolgen op plausibele wijze met elkaar in verband te brengen. Een vereiste is tot slot dat de beschrijving, analyse en conclusies door middel van een afdoende bronvermelding controleerbaar zijn.

Het bronnenmateriaal dat beschikbaar is voor de geschiedschrijving over de brand van Middelburg vertoont de juist aangeduide eigenschappen en beperkingen die in historisch onderzoek gebruikelijk zijn, zodat de commissie daarmee bij de uitvoering van haar opdracht rekening had te houden.

De gemeente heeft het NIMH, blijkens de brief van 8 september 2015, verzocht 'de onderzoeken van de heren Sijnke e.a. en Goossens, op basis van de u ter beschikking staande kennis over het oorlogsgeweld op 17 mei 1940, te beoordelen en uw conclusies te delen over uw zienswijze'.¹ De commissie heeft, gelet op de hierboven beschreven aard van historisch-wetenschappelijk onderzoek, haar taak zo opgevat dat zij diende na te gaan of, dan wel in hoeverre de beschrijving, analyse en conclusies met betrekking tot de oorzaak van de stadsbrand van Middelburg van 17 mei 1940, zoals die te vinden zijn in P. Sijnke (red.), *Middelburg 17 mei 1940. Het vergeten bombardement* (Vlissingen: Den Boer/De Ruiters 2010) en in A.B.J. Goossens, *Gestold Verleden. 17 mei 1940. Frans oorlogsgeweld op Middelburg* (Middelburg: eigen beheer 2012) aan de hierboven gegeven eigenschappen en criteria van verantwoord wetenschappelijk onderzoek voldoen. Verder dienden de betrokken auteurs zich te kunnen vinden in het eindrapport, zodat de controverse zou kunnen worden afgesloten. Dit betekende onder meer dat de commissie bij de auteurs van de publicaties in kwestie hoor en wederhoor zou betrachten, voordat zij haar rapport aan de gemeente zou aanbieden.

Werkwijze van de commissie

Het NIMH krijgt vaker verzoeken van overheden om informatie te verstrekken of te adviseren in vragen van militair-historische aard en rekent het zich tot haar taak daarop in te gaan, tenzij het capaciteitsbeslag te groot is in verhouding tot de middelen. In dit geval beschikte het NIMH over de benodigde expertise, bronnen en

¹ De brief van de gemeente aan het NIMH is als bijlage bij dit rapport gevoegd.

capaciteit om het onderzoek op zich te nemen en kon het een beroep doen op een oud-medewerker die bij het NIMH over de oorlog van mei 1940 publiceerde. Bovendien stemden de auteurs van de twee genoemde boeken ermee in, het onderzoek door het NIMH te laten uitvoeren. Het onderzoek is kosteloos uitgevoerd, slechts werden reis- en verblijfskosten bij de gemeente gedeclareerd.

Bij de start van de werkzaamheden nam de commissie zich voor gebruik te maken van de twee boeken in kwestie, de beschikbare literatuur, het eigen, bij het NIMH beschikbare bronnenmateriaal en al het materiaal dat de auteurs van de genoemde boeken ter beschikking zouden kunnen stellen. Indien zou blijken dat nader onderzoek door de commissie zelf in nog niet geraadpleegde collecties nodig zou zijn, zou de commissie dat niet nalaten. In augustus 2015 en opnieuw in de zomer van 2016 verschaft de heer L.J. Gilde uit eigen beweging enige informatie en wees hij op zijn eigen publicaties over de brand van Middelburg.

De commissie nam zich voor het onderzoek in het najaar van 2015 uit te voeren en zo mogelijk voor het einde van het jaar haar eindrapport aan te bieden. Deze planning bleek al spoedig te optimistisch als gevolg van onvoorziene drukte bij de gewone werkzaamheden van de leden van de commissie en als gevolg van omstandigheden van persoonlijke aard bij één van hen. De gemeente is hiervan op de hoogte gesteld.

In grote lijnen heeft de commissie haar werkzaamheden derhalve als volgt uitgevoerd. In oktober-november 2015 heeft zij de twee boeken bestudeerd en heeft zij bij de auteurs ervan informatie ingewonnen en brondocumenten opgevraagd. De auteurs verleenden hieraan volledige medewerking. Verder heeft de commissie een aantal documenten en studies uit de collectie van het NIMH, waarnaar de twee publicaties verwijzen, geraadpleegd. Eind november en begin december is zij twee keer bij elkaar geweest om de taken te verdelen, voorlopige conclusies te bespreken en te besluiten hoe zij over de twee boeken zou moeten rapporteren. In januari 2016 kwamen binnen de commissie delen van het rapport in eerste concept gereed, waarna in een derde bijeenkomst afspraken konden worden gemaakt met de auteurs van de twee boeken om over de voorlopige conclusies van gedachten te wisselen. Op 16 maart 2016 heeft de commissie in de trouwzaal van het stadhuis van Middelburg gesproken met een aantal van hen: in de ochtend met Peter Sijnke en Tobias van Gent als auteurs van *Het vergeten bombardement* en in de middag met Ton Goossens die zich liet bijstaan door Hans Sakkers, iemand met wie Goossens tijdens het onderzoek voor *Gestold verleden* nauw had samengewerkt. Op 23 maart 2016 heeft de commissie op het NIMH in Den Haag gesproken met Victor Laurentius als een van de auteurs van *Het vergeten bombardement*.

In deze gesprekken heeft de commissie verteld hoe zij tot dan toe te werk was gegaan en dat zij zich voorstelde het definitieve concept van het onderzoeksrapport

later en onder embargo aan de auteurs en de gemeente voor te leggen voor een laatste commentaar met betrekking tot feitelijke onjuistheden. Daarna zou de finale versie kunnen worden opgemaakt en aan de gemeente aangeboden. In dit verband heeft zij de auteurs gevraagd of deze de conclusies van de commissie zouden accepteren, ook indien en voor zover deze, met redenen omkleed, zouden afwijken van hun eigen conclusies. Alle auteurs hebben die vraag bevestigend beantwoord, mede gelet op de geboden mogelijkheid het concept van het rapport van commentaar te kunnen voorzien. De commissie hecht bijzonder aan deze toezegging van de auteurs, aangezien deze een voorwaarde is voor het bereiken van de doelstelling, de huidige controversen te beëindigen. De toezegging laat uiteraard onverlet dat in de toekomst wetenschappelijk onderzoek naar de brand van Middelburg kan voortgaan.

Gedurende het grootste deel van de gesprekken heeft de commissie bij de auteurs getoetst of het conceptrapport de argumentatie in hun boeken goed had weergegeven en of zij daarvan uitgaande, tot de juiste gevolgtrekkingen was gekomen. Op deze wijze heeft de commissie tevens inzage gegeven in de richting van haar eindconclusies. Tot slot kregen de auteurs gelegenheid zelf punten aan de orde te stellen. De gesprekken werden genotuleerd en verliepen naar het oordeel van alle betrokkenen plezierig en constructief.

Tijdens een lunchbijeenkomst heeft de commissie op 16 maart 2016 met de burgemeester van Middelburg, mr. H.M. Bergmann, de verantwoordelijke wethouder ir. J.J. Aalberts en twee gemeenteambtenaren de werkwijze van de commissie besproken en voorstellen gedaan voor de procedure rond de aanbidding van het eindrapport.

Reeds bij het begin van haar onderzoek heeft de commissie vastgesteld dat de twee studies in kwestie een verschillend karakter hebben. *Het vergeten bombardement* verscheen ter gelegenheid van de zeventigjarige herdenking van de stadsbrand en beoogt deze te beschrijven, analyseren en verklaren in het kader van een breed opgezet, in het historiografisch debat geworteld en chronologisch geordend verhaal over de oorlogsvoorbereidingen van de verschillende betrokken partijen en de Duitse verovering van Nederland in mei 1940. Het vertoont in dit opzicht wel overeenkomsten met een algemeen overzichtswerk. Het berust op een combinatie van literatuur- en archiefonderzoek. Verder is het een bundel artikelen van verschillende auteurs die van de redacteur een zekere vrijheid kregen, hun bijdrage naar eigen inzicht vorm te geven. Daardoor en door de genoemde aard van het bronnenmateriaal vertonen de conclusies en interpretaties van de verschillende auteurs op sommige punten lichte nuanceverschillen. Eveneens wegens de aard van het bronnenmateriaal gaan de auteurs, waar nodig, al te stellige uitspraken uit de weg en zijn zij expliciet dat zij niet verder kunnen gaan dan het aannemelijk maken

van hun weergave van gebeurtenissen of hun conclusies. Zij laten aldus de mogelijkheid van andere zienswijzen op bepaalde punten open.

De studie van Goossens draagt een ander karakter. Weliswaar plaatst ook *Gestold verleden* het ontstaan van de stadsbrand in de context van de oorlog van 1940 in Zeeland, maar zijn studie is compacter, is van de hand van één auteur wat tot een volstreekte eenheid in het betoog leidt en is geheel gericht op het onderbouwen van de centrale stelling van het boek, namelijk dat Franse artillerie de veroorzaker van de stadsbrand is geweest. Bovendien heeft Goossens bewust afgezien van het gebruik van de bestaande literatuur en zich ten doel gesteld zijn betoog uitsluitend te baseren op archiefonderzoek in binnen- en buitenland. Door terug te gaan naar het oorspronkelijke bronnenmateriaal verwachtte hij wel stellige conclusies te kunnen trekken. In de formuleringen in *Gestold verleden* is dan ook weinig ruimte voor twijfel en de conclusie van het boek is ondubbelzinnig. Het notenapparaat verwijst nagenoeg uitsluitend naar originele, primaire bronnen. Dat laatste is lovenswaardig en een zeldzaamheid in historisch onderzoek.

Gezien het verschillende karakter van de twee studies heeft de commissie besloten de twee boeken in het rapport aan de orde te stellen op een wijze die bij de eigen aard ervan past. Het hoofdstuk over *Het vergeten bombardement* volgt, voor zover relevant voor het onderzoek van de commissie, de opbouw van het boek en levert commentaar op de inhoud. Dit heeft als bijkomend voordeel dat een niet-ingewijde lezer tevens in grote lijnen op de hoogte raakt van de loop der gebeurtenissen in mei 1940, kennis die ook nuttig is bij het volgen van de behandeling van *Gestold verleden* in het volgende hoofdstuk. Het hoofdstuk over de studie van Goossens kan zich vervolgens concentreren op de behandeling van de centrale these daarvan. Het volgt dan ook minder de opbouw van het boek, maar richt zich op de wijze waarop de auteur de juistheid van de centrale these wil aantonen. Het besteedt daarbij vooral aandacht aan de wijze waarop Goossens zijn primaire bronnenmateriaal gebruikt en interpreteert ten behoeve van zijn conclusies.

Langs deze lijnen is het rapport vanaf januari 2016 geconcipeerd en medio april in concept gereed gekomen en binnen de commissie besproken.

In de derde week van april heeft de commissie haar conceptrapport onder embargo voorgelegd aan de betrokken auteurs en de gemeente, met het verzoek dit te controleren op feitelijke onjuistheden. Nadat dit commentaar in april-mei was binnengekomen, bleek dat de opmerkingen van de heer Goossens uitvoerig waren en verder gingen dan het aanwijzen van feitelijke onjuistheden. De commissie heeft daarop bij de heer Goossens nogmaals brondocumenten opgevraagd en hem uitgenodigd voor een bespreking van zijn commentaar op het NIMH in Den Haag. Dit gesprek, waarbij ook de heer Sakkers aanwezig was, heeft wegens de

vakantieperiode, plaatsgevonden op 16 augustus 2016. Hierna heeft de commissie haar finale rapport vastgesteld en aan de gemeente aangeboden.

Hoofdstuk II Het vergeten bombardement

Inleiding

Op 17 mei 1940 werd de historische binnenstad van Middelburg in een vuurzee als gevolg van oorlogsgeweld vernietigd. Hoewel dankzij de evacuatie van de burgerbevolking het aantal dodelijk slachtoffers beperkt bleef tot ongeveer twintig, was de materiële schade enorm. De verwoesting van de eeuwenoude binnenstad, algemeen beschouwd als de zwartste bladzijde uit de stadsgeschiedenis, heeft vanaf het eerste moment de gemoeieren bezig gehouden. Peter Sijnke, de eindredacteur van *Middelburg 17 mei 1940. Het vergeten bombardement*, biedt in het openingshoofdstuk een overzicht van het historiografische debat over de aanleiding tot en de aard van het oorlogsgeweld dat de stad teisterde. Was de stad ten prooi gevallen aan een luchtbombardement van de *Luftwaffe*, aan een beschieting door Duitse artillerie of aan een combinatie van beide? Of waren – zoals de Duitsers tijdens de bezettingsjaren poneerden – inslagen van Frans artillerievuur (vooral) debet aan het uitbreken van de vuurzee?

Dit boek is een bundeling van zelfstandige hoofdstukken met een inleiding, een onderzoeks- en bronnenverantwoording en een concluderend hoofdstuk van de hand van vooral eindredacteur Sijnke. De auteurs zijn teruggegaan naar de wetenschappelijke literatuur en de primaire bronnen, in een poging een antwoord te vinden op die aloude vraag naar het hoe en waarom van de verwoesting op 17 mei 1940. Het boek verscheen in het kader van de herdenking in 2010, zeventig jaar na de fatale dag.

Boek

Sijnke verhaalt in de eerste alinea van zijn inleidende hoofdstuk hoe dr. Lou de Jong, de toenmalige directeur van het Rijks Instituut voor Oorlogsdocumentatie (RIOD) in Amsterdam hem eind jaren tachtig opbelde met een vraag. De auteur van de meerdelige serie *Het Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog* sprak over de 'Duitse beschieting' op 17 mei, waarop de gemeentearchivaris van de Zeeuwse hoofdstad repliceerde: 'We spreken hier van het bombardement op Middelburg'.² De samensteller stelt aldus de kernvraag al meteen aan de orde en laat merken hoe ook hij ooit in de ban is geweest van de traditionele opvatting over de oorzaak van de brand.

Het boek telt elf hoofdstukken, geschreven door materiedeskundige auteurs, bevat tien etsen van Wim Abeleven van het oorlogsgeweld op 17 mei, een professionele

² Pagina 9. Deze en alle overige paginaverwijzingen in dit hoofdstuk zijn naar Peter Sijnke (redactie), *Middelburg 17 mei 1940. Het vergeten bombardement*. (Vlissingen: Uitgeverij Den Boer/De Ruiter, 2010).

bronnen- en literatuurverantwoording, een uitvoerig notenapparaat, een persoonsregister en drie bladzijden met pasteltekeningen van Louis Heymans. Het is een keurig verzorgde en ruim geïllustreerde uitgave van 220 bladzijden.

Het tweede hoofdstuk biedt een onderzoeksverantwoording. Hieruit blijkt dat een speurtocht naar Duitse bronnen die als oorlogsbuit in Russische (militaire) zouden kunnen berusten, op niets is uitgelopen. Aangezien de onderzoekers uiteindelijk de kans op aanwezigheid van relevante bronnen daar, niet hoog inschatten, hebben zij zich bij dit dode spoor neergelegd. De zoekslag in de Duitse (militaire) archieven leverde wel een goede oogst op. Van belang is verder dat bij het Duitse ministerie van Buitenlandse Zaken het *'Tatigkeitsbericht'* van de *'Sonderkolonne Schnock'* werd aangetroffen. Deze commissie was ingesteld om onderzoek te doen naar de gebeurtenissen op 17 mei, met als (propagandistisch) oogmerk waar mogelijk de Fransen zwart te maken. Onderzoek in de Britse archieven leverde – in combinatie met de persoonlijke papieren van vice-admiraal Sir Peter Cazalet in het Imperial War Museum – nuttige informatie op over de activiteiten van de Britse demolitie-experts tijdens de strijd om en op Walcheren. Ook de Franse respectievelijk Belgische militaire archieven zijn doorgeploegd op relevant bronnenmateriaal. Interessant in dit verband is dat een van de onderzoekers, Tobias van Gent, bij het schrijven van zijn proefschrift *Het falen van de Nederlandse gewapende neutraliteit, september 1939 – mei 1940*, een gedegen kennis had opgedaan van de belangrijkste diplomatieke zowel als militaire archieven in de betrokken landen. Daarnaast hebben de auteurs onderzoek verricht in regionale en particuliere archieven, waarbij zij als eersten gebruik konden maken van de nagelaten papieren van mr. dr. Jan van Walré de Bordes, de burgervader van Middelburg in de jaren 1939 – 1941. De onderzoeksverantwoording voldoet aan de standaarden die bij historisch-wetenschappelijk onderzoek gebruikelijk zijn.

Peter Sijnke zet in dit hoofdstuk ook uiteen waarom niet gekozen is voor een geïntegreerde aanpak, uitmondend in een monografie, maar voor een meer 'gefragmentariseerde' benadering en dus voor een bundel artikelen.³ Deze keuze lijkt vooral uit praktische noodzaak – de beschikbaarheid van auteurs en de beperkte tijd waarbinnen het omvangrijke onderzoek moest worden uitgevoerd in verband met de naderende herdenkingsdatum – te zijn voortgevloeid. Het gevolg is wel dat er niet alleen sprake is van een zekere redundantie in het boek, maar ook dat de oplettende lezer nuanceverschillen tussen de verschillende auteurs kan vaststellen.

In hoofdstuk drie geeft Tobias van Gent een precies en afgewogen overzicht van de strategische positie van Zeeland en de plaats die Zeeland in de geallieerde en Duitse oorlogsplanning innam. In het daaropvolgende hoofdstuk beschrijft hij hoe de Duitse aanval op Nederland verliep en in het bijzonder die op Zeeland. In hoofdstuk vijf

³ Pagina 19.

behandelt Peter Sijnke de Duitse operaties op 17 mei en het Duitse onderzoek daarnaar. De Franse dimensie – de operaties van de Franse eenheden op Zeeuws grondgebied – en de strijd vanuit, op en om Walcheren vanuit het Franse perspectief, staat centraal in hoofdstuk zes, geschreven door Victor Laurentius. Dan komt Sijnke weer aan het woord die verslag doet van de Britse operaties van Peter Cazalet en zijn mannen. Ook hoofdstuk acht is van zijn hand. In dit hoofdstuk gaat het om de lotgevallen van het Middelburgse bestuursapparaat, van de brandweer en de aanwezige militairen in de stad. Aan de herinneringen van ooggetuigen is een apart hoofdstuk gewijd, met Sijnke als penvoerder. Koos Bosma en Anneke van Waarden-Koets tekenen voor het tiende hoofdstuk dat handelt over de wederopbouw van de stad, waarbij een belangrijke thema was historiseren of standaardiseren. In het laatste hoofdstuk biedt redacteur Sijnke, gesteund door alle auteurs, een samenvatting en de voornaamste conclusies.

Voor dit rapport en de daaraan ten grondslag liggende onderzoeksvraag, zijn niet alle hoofdstukken van even groot belang. Daarom zal het nu gericht de relevante hoofdstukken aan een nadere beschouwing onderwerpen.

Vizier op Walcheren

Tobias van Gent biedt in het derde hoofdstuk, waarin hij de positie van Zeeland in de Duitse en geallieerde oorlogsplanning behandelt, een goede opmaat voor de feitelijke gevechtshandelingen. Na het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog kreeg de positie van Nederland, en daarmee ook van Zeeland, volop aandacht van de militaire planners van de belligerenten. Zij maakten zich niet zozeer zorgen over de kracht van de Nederlandse defensie die algemeen als laag werd ingeschat, maar wel over een mogelijke inval van de vijand in de Lage Landen.

In Berlijn kreeg naarmate de tijd verstreek, Nederland meer aandacht. In de verwachting dat de geallieerden met gemotoriseerde eenheden via Antwerpen Nederland te hulp zouden komen, besloot de Duitse politiek-militaire leiding de volledige bezetting van Nederland in de derde versie van *Fall Gelb*, het Duitse aanvalsplan, op te nemen. Het zwaartepunt legde zij in Noord-Brabant. Het XXVI Legerkorps, bestaande uit de *9.Panzerdivision*, de *SS-Verfügungsddivision* en vier infanteriedivisies, kreeg een dubbele opdracht: aansluiting maken met luchtlandingseenheden op de as Moerdijk – Dordrecht – Rotterdam én een mogelijke vijandelijke opmars vanuit Antwerpen naar het Zuidfront van de Vesting Holland tot staan brengen. Om die laatste reden wilden de Duitsers zo snel mogelijk de riviermondingen in handen zien te krijgen, dus ook de Westerschelde.

Londen wist van oudsher de strategische positie van de Westerschelde en Walcheren op waarde te schatten. De Britse politiek-militaire leiding was bevreesd dat de Duitsers gemakkelijk vanuit Noord-Brabant of Zeeland Antwerpen zouden kunnen aanvallen of Engeland met luchtaanvallen zouden kunnen teisteren. De

Britten voelden zich niet in staat te hulp te schieten; zij richtten hun aandacht vooral op het beperken van de gevolgen bij een Duitse bezetting van Nederland, door *demolition parties* te zenden. Alleen de *Royal Navy* zou met een klein aantal schepen actieve bijstand in de Westerschelde leveren.

De Franse opperbevelhebber Gamelin had wel het oog op Nederland gericht. Hij vreesde dat de Nederlandse krijgsmacht zich op de Vesting Holland zou terugtrekken en dat de Duitsers gebruik zouden maken van het gat tussen de Nederlandse linies langs het Hollands Diep en door het rivierengebied enerzijds en die van Fransen en Belgen bij Antwerpen en langs de Kempense kanalen anderzijds. Gamelin had eind oktober al besloten zijn troepen in noordelijke richting tot aan de Schelde te laten oprukken. Begin november gaf hij opdracht plannen te ontwikkelen om in aanvulling van het Scheldeplan, ook troepen te zenden naar Zeeuws-Vlaanderen, Walcheren en Zuid-Beveland. De Franse opperbevelhebber achtte een krachtige verdediging daar onmisbaar voor de dekking van zijn linkerflank. De commandant van het 7^e Leger, generaal Giraud, werkte dit plan nader uit. De 25^e Gemotoriseerde Divisie (*DIM*) zou bij het uitbreken van vijandelijkheden naar Antwerpen moeten doorstoten, de 31^e Infanteriedivisie zou verdedigende posities op Walcheren en Zuid-Beveland moeten innemen. Op 23 november ging Gamelin nog een stap verder. Zijn troepen zouden aansluiting met de Vesting Holland moeten maken en daarom richting Breda en Tilburg moeten oprukken. Hoewel dit voornemen op veel scepsis en tegenstand binnen zijn Generale Staf stuitte, wist hij met politieke steun zijn plan door te zetten. Het 7^e Leger kreeg opdracht deze opmars voor te bereiden en kreeg hiervoor extra divisies onder bevel. Voor Zeeland is relevant dat de oorspronkelijk voor deze provincie bestemde, goede reguliere eenheden van het Franse leger nu meer oostelijk – de opmars richting Breda en Tilburg – werden geplaatst en dat de versterking van de Zeeuwse verdediging kwam te liggen bij minder goed uitgeruste en getrainde reserve-eenheden (*60 DI* en *68 DI*). Het merendeel van deze versterkingen zou over zee vervoerd moeten worden van Duinkerken naar Vlissingen. Zij zouden een bescheiden Nederlandse troepenmacht van twee regimenten infanterie die onder bevel stond van schout-bij-nacht H.J. van der Stad, moeten versterken. De Commandant Zeeland rekende bij zijn verdediging op de Bathstelling die de vijand de toegang tot Zuid-Beveland zou moeten ontzeggen en vervolgens op zijn hoofdverdedigingslinie, de Zanddijkstelling.

Duitse aanval kraakt Nederland

Van Gent geeft een overzicht van de Duitse inval in Nederland en een overtuigende verklaring voor de snelle capitulatie van ons land zowel als voor de Duitse successen in België en Frankrijk. In Nederland stonden 300.000 Nederlandse militairen, gesteund door 50.000 Franse militairen, tegenover een Duitse troepenmacht van 200.000 man.

Het Duitse zwaartepunt lag ten zuiden van de grote rivieren. De *9. Panzerdivision* moest zo snel mogelijk aansluiting maken met de gelande parachutisten op de as Moerdijk – Dordrecht – Rotterdam. Na het uitbreken van de vijandelijkheden liet de Nederlandse opperbevelhebber generaal H.G. Winkelman zijn belangrijkste eenheden uit Noord-Brabant terugtrekken op de Waal-Lingestelling, die aansloot op het Zuidfront van de Vesting Holland. De relatief zwakke Peeldivisie werd zo de hoofdverantwoordelijke voor de verdediging van Noord-Brabant, in de Peel-Raamstelling. De voorhoede van de *9. Panzerdivision* maakte op 12 mei de gewenste aansluiting bij de Moerdijkbruggen en had de race tegen de Franse eenheden om een gemeenschappelijk front met de Nederlandse krijgsmacht te vormen, gewonnen, ook al waren de Franse eenheden al op 10 mei in Noord-Brabant actief.

De Duitse troepen waren ingesteld op de moderne, beweeglijke oorlogvoering, waarbij de beste eenheden in het zwaartepunt als breekijzer optraden. Deze werden effectief gesteund door tactische luchtsteun van de *Luftwaffe*. Waar de Duitsers op goed verdedigde geallieerde posities stuitten, poogden ze die te omtrekken. Mocht dit niet mogelijk zijn, dan forceerden zij met een concentratie van mensen en middelen een doorbraak.

Na het prijsgeven van de Grebbelinie, het bombardement op de stad Rotterdam en de daaropvolgende overgave van de havenstad en in de verwachting dat ook Utrecht met een bombardement werd bedreigd, besloot Winkelman in de late namiddag van 14 mei tot de capitulatie. Tijdens de capitulatiebesprekingen wist hij, in verband met de strijdende Franse troepen, Zeeland buiten de capitulatie te houden. Schout-bij-nacht H.J. van der Stad stond er, samen met de Franse bondgenoot, vanaf dat moment alleen voor. Zijn doel was om Zuid-Beveland, Walcheren en Zeeuws-Vlaanderen in het kader van de geallieerde oorlogvoering zo lang mogelijk te behouden.

Franse versterkingen arriveerden al op de eerste oorlogsdag in zijn gebied van verantwoordelijkheid. De samenwerking tussen Nederlanders en Fransen was niet voorbereid en verliep moeizaam. Uiteindelijk zouden de Nederlandse troepen op Zuid-Beveland op 13 mei formeel onder Frans bevel worden gesteld. De Franse bevelslijnen waren ingewikkeld, hetgeen de commandovoering compliceerde.

Van Gent constateert dat de strijd in Zeeland tussen 14 en 17 mei 1940 illustratief is voor de Duitse verovering van Nederland. Ook in Zeeland hadden de Nederlanders en Fransen een numeriek overwicht. Tegenover drie bataljons van het SS-Regiment *Deutschland* stonden 10 bataljons Nederlandse en Franse infanterie. Het kwalitatieve verschil gaf echter de doorslag. De Duitse militairen waren goed gemotiveerde beroepsmilitairen die het moesten opnemen tegen oudere reservisten of onervaren rekruten. Zij waren modern uitgerust en werden bij hun opmars gesteund door veel

artillerie en luchtsteun. De Duitse bevelvoering was goed geregeld en de Duitse commandanten staken in het algemeen met kop en schouders boven hun tegenstanders uit. Zodra het regiment *Deutschland* op felle weerstand van goed ingegraven tegenstanders stuitte, riep het de hulp van de *Luftwaffe* en de artillerie in om de weerstand te breken. Vuursteun moest dan de doorslag geven.

In de namiddag van 14 mei verschenen de eerste SS-militairen voor de Bathstelling. De aankondiging van de Nederlandse capitulatie had een demoraliserend effect op de Nederlandse troepen. Na een gevecht van slechts enkele uren bezweek de stelling op 14 mei, om 20.00 uur.

Het volgende Duitse aanvalsdoel was de Zanddijkstelling. De Nederlandse verdedigers reageerden adequaat met mitrailleur – en artillerievuur. Franse marineschepen verleenden vuursteun vanaf de Westerschelde. Uiteindelijk wist de *Luftwaffe* met bombardementen op 15 mei het moreel van de verdedigers te breken.

De Fransen poogden vervolgens achter het 72 meter brede Kanaal door Zuid-Beveland een nieuwe verdedigingslinie in te richten. Hoewel alle bruggen waren opgeblazen, bleek een ingezakte spoorbrug begaanbaar voor de Duitse infanterie. De commandant van het XXVI legerkorps, generaal A. Wodrig, maande zijn ondercommandanten tot spoed. Intensieve *Stuka*-aanvallen bleken op 16 mei beslissend. Tegen de middag wisten de eerste Duitse infanteristen over het kanaal te komen. De verdediging stortte ineen en Franse militairen trokken in paniek op Walcheren terug. Franse troepen poogden in Kapelle de aftocht te dekken, maar werden in korte tijd overlopen. De Duitsers hadden bij hun opmars meer last van opgeblazen bruggen, waardoor de aanvoer van zwaar materieel langzamer dan wenselijk verliep, dan van geallieerde tegenstand. In de avond van 16 mei stonden de Duitsers voor de Sloedam, de verbinding tussen Walcheren en Zuid-Beveland. Zij werden bestookt door Franse vliegtuigen en door geallieerd scheepsgeschut. Het was de opmaat voor de beslissende confrontatie.

Duitse invalshoek

Peter Sijnke onderzoekt in het vijfde hoofdstuk de Duitse operaties op en bij Walcheren van 17 mei 1940. Hij doet dat via drie onderzoekslijnen, namelijk het wapengeweld van de Duitse artillerie, het optreden van het Duitse luchtwapen boven de Zeeuwse hoofdstad en het onderzoek in juni 1940 van de Duitse commissie-Schnock.

Voor een goed begrip van de tactische situatie is van belang dat de Duitsers zich na hun snelle opmars door Zuid-Beveland geconfronteerd zagen met een natuurlijke hindernis: het Sloegebied. Om Walcheren te kunnen vermeesteren, moesten de oprukkende SS-militairen de een kilometer lange en 45 meter brede Sloedam oversteken. De verdediging van deze dam en de westoever was al op 14 mei door

Franse eenheden onder *général de brigade* Deslaurens voorbereid. Een Duitse gewapende verkenning, in de namiddag van 16 mei, liep op niets uit. Aanvallen van Franse bommenwerpers en het vuur van Franse oorlogsschepen vormden een onoverkomelijke barrière. Divisiecommandant Paul Hausser besloot de eigen artillerie naar voren te halen. In de loop van de ochtend – de Duitse bronnen geven verschillende tijdstippen voor de aanval – begon de Negende Compagnie van SS – Regiment *Deutschland* met de aanval, ondersteund door artillerie. Deze verliep moeizaam en stakte. De Duitsers leden zware verliezen door het Franse scheepsgeschut en artillerie- en mitrailleurvuur. 's Middags werd de Tiende Compagnie in de strijd geworpen. Massale inzet van Junkers Ju-88 bommenwerpers van het *III/KG 30* en van de Duitse artillerie braken uiteindelijk aan het eind van de middag de weerstand van de Franse verdedigers. De Fransen trokken in paniek terug op Vlissingen, hoewel zij bij Arnemuiden nog enige weerstand boden. In de avond van de 17de mei waren Walcheren en Zuid-Beveland in Duitse handen.

Sijnke citeert twee ooggetuigenverslagen waarin melding wordt gemaakt dat de Duitse artillerie bij de beschietingen van de Franse stellingen 'ook op Middelburg' schoot, waarbij deze stad 'zwaar getroffen' werd.⁴ Verantwoordelijk voor deze vuursteun was in ieder geval de Zesde Batterij van de Tweede Afdeling van het Regiment Artillerie 54 (*II/AR 54*). Deze landmachtenheid beschikte over een batterij met vier K.18 10.5 cm kanonnen en twee batterijen met acht sFH18 15 cm houwitser. De K.18 had een bereik van 19 kilometer en kon derhalve gemakkelijk dieper gelegen doelen op Walcheren bestoken. De auteur voegt toe dat in de literatuur naast *II/AR 54* ook *II/AR 629* als vuursteuneenheid worden genoemd. Zijn conclusie luidt dat de oprukkende Duitse infanterie bij de aanval op de Sloedam werd gesteund door tussen de 24 en 36 stukken.

Over de inzet van de *Luftwaffe* is veel geschreven. In een kritische analyse toetst Sijnke (gangbare) opvattingen en stellingen aan de bronnen. Zijn belangrijkste conclusie is dat de *Luftwaffe* boven Zeeland zeer actief is geweest en op Walcheren en bij Middelburg acties uitvoerde. 'Van een bombardement op de stad zelf' heeft hij echter geen aanwijzingen gevonden in de primaire bronnen.⁵ Vervolgens gaat hij de operaties van Duitse vliegtuigen gericht na. Hij constateert dat drie Heinkel He-111 bommenwerpers boven de stad hebben gevlogen en dat zij ook in de directe omgeving van Middelburg doelen hebben aangevallen. Maar hij acht het minder waarschijnlijk dat deze vliegtuigen 'een bewust bombardement' op de stad hebben uitgevoerd.⁶ Het bijvoeglijk naamwoord 'bewust' acht de commissie minder gelukkig,

⁴ Pagina 56.

⁵ Pagina 59.

⁶ Pagina 60.

omdat een onbewust bombardement dan kennelijk wel tot de mogelijkheden behoort en de auteur zo twijfels plaatst bij zijn eigen eerdere analyse.

De Messerschmitt Bf-109 E3 was ook bij de strijd betrokken. Dit toestel was in de eerste plaats een jachtvliegtuig, maar de E3-versie had voorzieningen voor het dragen van een bescheiden bommenlast. Op grond van ooggetuigenverslagen is het aannemelijk dat een of meer van deze jachtvliegtuigen doelen in Middelburg hebben gemitrailleerd. Maar Sijnke gaat er vanuit dat de Bf-109's die op 17 mei boven Walcheren actief zijn geweest, geen bommen vervoerden en daarom, zo concludeert hij, 'kunnen zij dus niet aan een luchtbombardement op Middelburg hebben deelgenomen'.⁷

De Duitse landmacht gebruikte voor verkenningen en voor de vuurleiding van de artillerie de Henschel Hs-126. Deze kleine vliegtuigen beschikten over mitrailleurs en konden een beperkte bommenlast meenemen. Sijnke acht het op basis van ooggetuigenverklaringen aannemelijk dat deze vliegtuigen boven de stad hebben gevlogen om het artillerievuur vanaf Lewedorp te leiden. Een van de getuigen geeft aan dat hij 'puntjes' uit vliegtuigen op Middelburg heeft zien vallen'.⁸ Dit brengt de auteur tot een voorzichtige opmerking: 'als deze waarnemingstoestellen, (...), ook daadwerkelijk bommen hebben afgeworpen zou dat wel betekenen dat ze actief hebben deelgenomen aan de verwoesting van Middelburg'.⁹

Op grond van het bovenstaande verwijst Sijnke de these dat Duitse bommenwerpers het hart van de oude stad zouden hebben verwoest, naar het land der fabelen. Veel aannemelijker is het volgens hem dat kleinere vliegtuigen luchtaanvallen hebben uitgevoerd.

Ten slotte is er het onderzoek van de *Sonderkolonne Schnock*, de Duitse commissie die opdracht had gekregen om bewijsmateriaal voor wangedrag en misdaden begaan door Franse en Britse militairen te inventariseren en te onderzoeken. Dit rapport zou materiaal moeten leveren voor de Duitse propaganda. De *Sonderkolonne* verbleef van 7 tot 12 juni in Zeeland en haar aandacht ging allereerst uit naar de gebeurtenissen in Middelburg. De *Sonderkolonne* bleek niet in staat om de these dat Franse militairen de stad in brand zouden hebben geschoten, te onderbouwen. De *Sonderkolonne* meldde dat het eigenlijke bombardement begon met de strijd om de Sloedam en dat het bombardement opgevat moest worden als zowel artilleriebeschieting als luchtbombardement. De burgemeester verklaarde voor de *Sonderkolonne* dat de eerste granaatinslagen die brand veroorzaakten om

⁷ Pagina 60.

⁸ Pagina 60

⁹ Pagina 60.

ongeveer 13.15 uur door de luchtalarm- en brandwacht werden vastgesteld. Het vuur zou uit zuidoostelijke richting zijn gekomen en boven de stad zouden luchtgevechten zijn gevoerd, waarbij bommen werden afgeworpen. De Duitse onderzoekers kregen de beschikking over een ooggetuigenverslag waaruit zou blijken dat een Franse artillerie-eenheid, ten zuidoosten van Middelburg, op zaterdagmorgen 18 mei met vuurmonden richting Middelburg was aangetroffen. Sijnke vindt deze ene verklaring een te magere bewijs voor Franse beschietingen van de stad, hoewel – zo vervolgt hij – het erg waarschijnlijk lijkt dat de Fransen – bewust of onbewust - op Middelburg hebben geschoten. De Duitse onderzoekscommissie vond het moeilijk de conclusie van de burgemeester te weerleggen dat de oorzaak van de verwoesting gelegen was in Duitse bommen en artilleriegranaten.

Frans perspectief

Victor Laurentius maakt duidelijk dat voor het Franse leger, dat niet ingesteld was op mobiel optreden, een expeditie naar Zeeland een gewaagde onderneming vormde. De Franse Generale Staf had in het Interbellum weinig oog voor de toenemende noodzaak tot *joint* opereren van de krijgsmachtdelen. Een complicerende factor vormden de diffuse bevelslijnen. De *60e Division d'Infanterie* onder commando van *général de brigade* M. Deslaurens, die op 25 maart het bevel kreeg om op het moment van een Duitse aanval op de Lage Landen, de zuidelijke Schelde-oever te bezetten en, indien nodig, de Nederlandse krijgsmacht op Walcheren en Zuid-Beveland te versterken, was voor het troepentransport afhankelijk van de Franse marine. Daarbij kwam dat het bevel over de gehele kuststrook van Duinkerken tot de Nederlands-Belgische grens berustte bij de *Forces Maritimes du Nord* onder bevel van de *Amiral du Nord* vice-admiraal J. Abrial, die op zijn beurt weer de *68e Division d'Infanterie* onder *général de brigade* M. Beaufrère ter beschikking stelde. Deze divisie, en dan in het bijzonder het *224 RI* onder *général de brigade* Durand, moest bij ernstinzet een landing uitvoeren op Walcheren en daar een bruggenhoofd vormen. Ook de verhouding met de Nederlandse bevelhebber in Zeeland was niet goed geregeld.

De auteur beschrijft hoe (snel) de Franse krijgsmacht de bedreigde Nederlandse bondgenoot op 10 mei te hulp schoot. Reeds bij het aanbreken van de middag meldden zich verkenningsseenheden in Oostburg, terwijl Franse marineschepen in de Zeeuwse wateren in actie kwamen. In de vroege ochtend van de tweede oorlogsdag ontscheepten de eerste Franse eenheden op Walcheren; in drie oorlogsdagen werden 6.000 man aangevoerd. De troepenmacht van Durand bestond aldus uit *224 RI*, een afdeling van *89 RA* met 75 mm geschut, *119^e Batterij Luchtdoelgeschut* en een detachement genie en verbindingdienst. Tussen Van der Stad en de Franse generaal bestond geen eenheid van opvatting waar en hoe de verdediging het beste gevoerd kon worden. De Nederlandse marineman legde zich er al op 12 mei, om circa 16.00 uur, bij neer dat de feitelijke leiding van de operaties berustte bij Durand,

zodat de Nederlandse troepen vanaf dat moment praktisch gesproken onder Frans bevel stonden. Het was ook Durand die de Middelburgse burgemeester wees op het gevaar dat een gevecht om de Sloedam voor de burgerbevolking met zich mee zou kunnen brengen. Deze waarschuwing vormde voor Van Walré de Bordes aanleiding om voorbereidingen voor een evacuatie te treffen.

Laurentius beschrijft de opbouw van de Franse troepenmacht in Zeeland en hoe linie na linie bezweek onder de Duitse druk: de Bathstelling, de Zanddijkstelling die minder met Franse eenheden was versterkt dan Van der Stad had gewenst, en een provisorische verdedigingslinie die Deslaurens had ingericht achter het Kanaal door Zuid-Beveland. Uiteindelijk moest Deslaurens op 16 mei, 12.00 uur het bevel tot terugtrekken op Walcheren geven. Delen van 60 en 68 DI richtten zich aan de oostzijde van Walcheren ter verdediging van de Sloedam in. Durand voelde er weinig voor om de strijd op Walcheren voort te zetten en werd uiteindelijk uit zijn functie ontheven. Laurentius benadrukt dat in het Franse kamp de meningen verdeeld waren over de vraag of Walcheren wel behouden kon blijven. Deslaurens, die een opmerkelijke *'fighting spirit'* aan de dag had gelegd, kreeg het bevel. Hij handelde op grond van de opdracht 'dat Walcheren het te verdedigen eiland was' en hij beschikte daarvoor over twee bataljons van 224 RI, de 2^e Groupe 307^e RA, de 1^e Groupe 89^e RA, alsmede delen van 271 RI.¹⁰

Hij zou op 17 mei daarnaast vuursteun krijgen van drie batterijen 155 mm en 105 mm geschut van 351 RA die ten westen van Breskens stonden opgesteld en die de Sloedam onder vuur zouden houden. Uit de tekst valt niet goed op te maken tot welke eenheid dit geschut behoorde. 'Daarnaast zouden de Forces Maritimes ondersteuningsvuur leveren met twee batterijen mobiel 155 mm-geschut, dat eveneens in de buurt van Breskens was gepositioneerd'.¹¹ Twee Britse en drie Franse oorlogsbodems verleenden ook vuursteun, terwijl de Franse marineluchtvaartdienst met bommenwerpers te hulp zou schieten.

Door het verloop van de strijd waren de Fransen gedwongen het gevecht te voeren niet ver van Middelburg. Middelburg en Arnemuiden lagen bovendien voor de Duitse artillerie in dezelfde schootsrichting als de Sloedam. Hoewel de eerste aanval van de SS door goed gericht artillerie- en mitrailleurvuur werd afgeslagen, bleef het moreel onder de Franse troepen – tot verbijstering van Deslaurens – laag.

In de vroege ochtend en de avond van 17 mei bombardeerden Franse marinevliegtuigen de Duitse troepen op Zuid-Beveland. Ook van buiten Walcheren werd vuursteun geleverd. De torpedootjager *Cyclone* verschoot, liggend ter hoogte

¹⁰ Pagina 85.

¹¹ Pagina 85.

van de zuidelijke ingang van de Sloe, tussen 04.17 en 05.00 uur 78 granaten op de Duitse troepen bij de Sloedam; de torpedobootjager *Sirocco*, liggend ter hoogte van Fort Rammekens, nam om 05.55 uur dit vuur over.

Vier vuurmonden van de 3^e batterij 155mm- geschut namen vanaf hun positie ten westen van de vuurtoren van Breskens in de vroege ochtend de straatweg ten oosten van de Sloedam onder vuur. Na drie salvo's van vier granaten werd het vuur gestaakt, omdat er indicaties zouden zijn dat er nog Franse troepen in het doelgebied waren. De Duitsers hadden geen last van deze beschieting. Laurentius suggereert: 'Dit zou ook kunnen betekenen dat het vuur abusievelijk te westelijk was geplaatst'.¹² Om 10.20 uur werd het vuren hervat, nu onder waarneming. Vervolgens vond vanaf 13.20 tot 15.20 uur een intensieve beschieting plaats, waarbij de 3de batterij al haar resterende granaten verschoot. Deze beschieting werd zonder waarneming op het doel uitgevoerd, waarbij aldus Laurentius het vuur al voor 16.20 uur werd verlegd van het schorrengebied 1000 meter ten zuidwesten van de Sloedam, naar de Sloedam zelf. De auteur concludeert dat het schieten op een lijn ten zuidwesten van de Sloedam, en dan ook nog 'blind', het risico inhield dat eigen troepen en/of Arnemuiden en zelfs Middelburg konden worden getroffen – zeker in het geval van afzwaaiers.

Om 17.35 uur nam de 2^e batterij het vuur over. Bij deze batterij werd het vuren al snel stopgezet, omdat de bodem niet tegen de terugslag van de vuurmonden bestand bleek. Dit betekende dat na ieder salvo correctie moest plaatsvinden. Laurentius stelt dat ook de 3^e batterij last van de ondergrond moet hebben gehad. Gelet op de hoge vuursnelheid gaat hij ervan uit, dat de bemanning niet tot correctie zijn overgegaan. 'De risico's van slecht geplaatst vuur en afzwaaiers waren dan ook zonder meer reëel te noemen. De Franse bronnen maken overigens geen melding van granaten die per ongeluk op Middelburg terechtkwamen; uit te sluiten is het niet'.¹³ De commissie merkt hier bij op dat zij de vaststelling dat de 3^e batterij bij Breskens ook last heeft gehad van een slappe ondergrond speculatief acht, aangezien deze niet in documenten aanwijsbaar is. Tevens bracht 105 mm-geschut van 351 RA op 17 mei vanuit Zeeuws-Vlaanderen vuur uit op de Sloedam. Een ander deel van het vuur van dit regiment was gericht op Hansweert en de brug over het Kanaal door Zuid-Beveland bij Schore.

De Duitse opmars elders leidde ertoe dat het Franse 7^e Leger opdracht kreeg terug te trekken achter de Schelde en van daaruit verder terug te gaan. Deslaurens nam aan het begin van de middag het besluit om, mits de verdediging het volhield, in de nacht van 17 op 18 mei te evacueren. De auteur is wat tijdsbepaling van het bevel

¹² Pagina 89.

¹³ Pagina 90.

niet consistent en verwacht het plannen voor eventualiteiten met daadwerkelijke besluitvorming. Nauwelijks had Deslaurens het bevel doen uitgaan of het was achterhaald door het feitelijke strijdverloop. Franse militairen verlieten in paniek hun posities bij de Sloedam. Deslaurens gaf zijn reserve opdracht om de aftocht te dekken. Inmiddels stond het historische centrum van Middelburg in lichterlaaie. Deslaurens leidde zelf het gevecht in het havengebied van Vlissingen, waarbij hij uiteindelijk sneuvelde. De Fransen leden zware verliezen bij de operaties in Zeeland.

In zijn conclusie stelt Laurentius dat de verdediging van de Sloedam tot gevolg had dat Middelburg in de vuurlinie kwam te liggen. Het is zijns inziens aan de inzet van de artillerie van de Franse marine te danken dat de Duitse opmars over de Sloedam tijdelijk stagneerde.

‘De prijs was echter hoog: de strijd om de Sloedam resulteerde in een artillerieduel waar Middelburg tussenin kwam te liggen. Het bombardement op Middelburg is daarmee een sprekend voorbeeld van *collateral damage*’.¹⁴ Mede in het licht van de onderbouwing in het beschouwende gedeelte, rijst de vraag of de auteur deze conclusie niet te zwaar heeft aangezet, waar hij stelt dat de Zeeuwse hoofdstad tussen de vurende partijen in kwam te liggen. Dat de stad getroffen is door artilleriegranaten acht de commissie overigens wel aannemelijk.

Britse militairen

Peter Sijnke behandelt het optreden van de *Demolition Party C*, bestaande uit Brits marinepersoneel onder leiding van *Commander Peter Cazalet*, in Vlissingen vanaf de aankomst op 10 mei, 17.00 uur. De opdracht was om de Nederlanders bij te staan bij het vernietigen van kustbatterijen, haveninstallaties en andere objecten die voor de Duitsers van belang zouden kunnen zijn. Op 11 mei plaatste hij zich, zij het louter formeel, onder bevel van *général Durand*. De volgende dag bezocht hij op verzoek van laatstgenoemde de Sloedam met als belangrijkste conclusie dat de vernietiging van de vitale verbindingsweg heel veel explosieven zou vergen. Hij concludeerde eveneens dat op 14 mei de situatie voor de bondgenoten razendsnel verslechterde, zodat zijn mannen de bedieningen van het Nederlands kustgeschut instrueerden over de vernietiging van het geschut. In de vroege ochtend van 17 mei werd de situatie precair en 's-middags stortte de Franse verdediging ineen. De opdracht tot vernietiging kon toen door de terugvallende Franse militairen in Vlissingen niet meer goed worden uitgevoerd: bruggen werden niet verwoest, olietanks niet opgeblazen en schepen niet tot zinken gebracht. Slechts kleinere vernielingen wisten Cazalet en zijn mannen te realiseren, voordat zij om 18.10 uur sloop gingen richting Breskens. Dit hoofdstuk behandelt een onderbelicht aspect uit de geschiedenis van de meidagen, maar is niet relevant voor het onderzoek naar de ramp op 17 mei.

¹⁴ Pagina 93.

Middelburgs perspectief

Op 17 mei viel de oude binnenstad van Middelburg ten prooi aan het oorlogsgeweld. Opvallend is het relatief geringe aantal dodelijke slachtoffers. Dat was te danken aan de vooruitziende blik van mr. dr. Jan Walré de Bordes die in 1939 als burgemeester was aangetreden. Op de dag van de Nederlandse capitulatie riep hij de vrouwen en kinderen al op om vrijwillige basis de Zeeuwse hoofdstad te verlaten. Toen het front dichterbij kwam, zegden militairen de burgers aan de stad te verlaten en op 17 mei riep de burgervader daar nogmaals toe op.

In de middag van 17 mei vond een ingelaste gemeenteraadsvergadering plaats, terwijl de stad inmiddels onder vuur lag. Sijnke verhaalt hoe de meldingen over het tijdstip van de eerste granaten uiteenliepen van 10.30 uur tot 'tegen de middag'.¹⁵ A.W.J. Matthijsen, bij wie het feitelijk commando over de brandweer berustte, meldde dat na 13.00 uur de granaten elkaar in snel tempo opvolgden, terwijl Duitse vliegtuigen ook bommen zouden hebben afgeworpen. Het aantal brandhaarden nam razendsnel toe als gevolg van samenloop van factoren. Het was mooi, droog weer met een matige wind die evenwel door de aanzuigende werking van de brandhaarden lokaal aanwakkerde tot windkracht vijf. In de maand mei was weinig regen gevallen en het waterpeil stond laag. De plaatselijke brandweer kreeg al snel assistentie van de omringende korpsen, maar zowel menskracht als uitrusting schoten tekort tegenover de vuurzee. De meeste branden begonnen op zolders. Sijnke wijst op de theorie van de amateurhistoricus A.C. de Bruijn die stelt dat de Duitsers kleine brandbommen (thermiet B1E) zouden hebben gebruikt, waarbij hij wel de kanttekening plaatst dat nergens restanten van deze bommen zijn aangetroffen. Brandweercommandant Matthijsen weet het ontstaan van branden op zolderverdiepingen aan gloeiendhete granaatscherven.

De Nederlandse militaire commandant, schout-bij-nacht H.J. van der Stad, bevond zich samen met *général de brigade* Beaufrère op 17 mei op een Franse oorlogsbodem voor de oversteek van Breskens naar Vlissingen. Hen werd duidelijk gemaakt dat de situatie op Walcheren ernstig was verslechterd. Van der Stad heeft hier het volgende over vastgelegd: 'Wij spraken verder af, dat gen. Beaufrère met zijne artillerie, o.a. een batterij van 15 cm. West van Breskens, den Sloedam voortdurend onder vuur zou houden en dit vuur, ik meen ten 1700, zou verleggen naar eene Oost-West loopende lijn ten Noorden van Vlissingen gaande ongeveer over het vliegveld'.¹⁶ In dit verband is ook interessant een verklaring van P.N. Vreeken, officier M.S.D. der Eerste Klasse, van 19 juni 1940. Hoewel Vreeken zich soms vergist in data, beschrijft hij hoe na een luchtbombardement in de ochtend van

¹⁵ Pagina 107.

¹⁶ Pagina 112.

17 mei vervolgens een bombardement door artillerievuur op de stad plaatsvond. 'Van waaruit, of door welke partij dit vuur werd afgegeven kan ik niet met zekerheid zeggen, maar zeer waarschijnlijk zijn het zowel Fransche als Duitsche granaten geweest, waardoor de stad tenslotte in brand werd geschoten'.¹⁷

Sijnke behandelt verder nog een drietal getuigenissen van Nederlandse militairen. De dienstplichtige Friese onderwijzer J. Keuning meldde dat om 14.00 uur Duitse vliegtuigen boven de stad vlogen en dat het bombardement toen begon. Vervolgens klonk het gegier van granaten. 'Ze komen van de Fransen. Ze zijn bij Vlissingen, willen over de Westerschelde en zodoende hun terugtocht dekken'.¹⁸ C.L. la Lau was matroos op het schip van de wacht *H.M. Noord-Brabant* dat in Vlissingen gestationeerd was. Hij meldde op 17 mei het geluid van vliegtuigen en het vallen van bommen. Onderofficier der genie F. van der Have meldde naast gewone vliegtuigbommen ook het gebruik van brisantbommen en het inslaan van grote granaten. De burgemeester vermeldde zowel in een officieel proces-verbaal als in zijn persoonlijke aantekeningen dat er naast Duits vuur ook Frans vuur op de stad werd uitgebracht. Interessant is een mededeling afkomstig van een loods die zich op 17 mei aan boord van één van de Franse oorlogsbodems op de Westerschelde bevond. Deze schepen hadden als opdracht afsluitingsvuur op de Sloedam af te geven. De loods verhaalde hoe de oorlogsschepen, uit angst voor de *Luftwaffe*, snel en zigzaggend varende hun vuur uitbrachten. Hij had daarbij de indruk gekregen dat de Franse oorlogsbodems ook de Zeeuwse hoofdstad raakten.

Dit brengt Sijnke tot de volgende conclusie: 'Maar Middelburg is, met name in de tweede helft van de middag, dus wel onder Frans vuur komen te liggen, omdat de Fransen zowel van Walcheren, als vanuit Zeeuws-Vlaanderen en vanaf de Westerschelde op de oprukkende Duitse troepen schoten om hun aftocht te dekken. Dit is dus waarschijnlijk geen bewuste beschieting van de stad. Gevolg is wel dat Middelburg derhalve van twee kanten onder vuur werd genomen'.¹⁹ Hoewel de auteur op deze plaats in het boek niet alle terzake doende gegevens behandelt, maar in zijn verhandeling impliciet teruggrijpt op eerdere hoofdstukken, acht de commissie zijn analyse aannemelijk.

Burgers aan het woord

Aan het begin van hoofdstuk negen maakt Sijnke enkele opmerkingen over het gebruik van interviews met ooggetuigen, vele jaren na een (ingrijpende) gebeurtenissen. Hij heeft daarom gekozen voor een selectie van gesprekken met elf

¹⁷ Pagina 114.

¹⁸ Pagina 115.

¹⁹ Pagina 125.

personen die daadwerkelijk op 17 mei in de stad aanwezig waren. Wat opvalt in de verklaringen is, dat in ieder geval geen sprake is geweest van massaal optreden van de *Luftwaffe* boven de stad, zodat de oorzaak van de vernietiging van de binnenstad niet gelegen kan zijn in uitsluitend een luchtbombardement. Een vergelijking met Rotterdam gaat dus mank.

De geïnterviewden geven een boeiend relaas van hun lotgevallen. Bij wijze van impressie volgen hier herinneringen die rechtstreeks betrekking hebben op (de oorzaken van) de brand op 17 mei. Mevrouw A.I. Meeuwse verklaart wel vliegtuigen te hebben gehoord, maar niet te hebben gezien en merkt verder op: 'het lijkt me meer een granaatbeschieting te zijn geweest'.²⁰ De heer A. Wattel herinnert zich een eerste granaatinslag om 10.45 's-ochtends en drie vliegtuigen (later door hem als 'vliegtuigjes' aangeduid) die om 11.30 uur bommen afwerpen.²¹ De heer H. Bogaert en zijn zus, mevrouw M. Eijsvoogel- Bogaert, zeggen 'geen vliegtuigen gezien, maar wel gehoord' te hebben.²² Mevrouw N.L. Jobse- Spierens heeft eveneens niets van bombardement gezien, maar wel gehoord: 'Het was iets in de lucht en het was gevaarlijk'.²³ Het is aannemelijk dat zij hier op inkomende granaten doelt. De heer E. Blaas herinnert zich dat de eerste granaten die de Duitsers afvuurden, gericht waren op de torens in de stad. Hij vermoedt dat de Duitsers dachten dat vanuit deze torens het geallieerde vuur werd geleid. Hij meent verder: 'de stad [is] niet zwaar door vliegtuigen gebombardeerd, maar zijn er wel brandbommetjes afgeworpen'.²⁴ W. Verstraete verklaart: 'Het was vooral een beschieting, die de schade aan de stad veroorzaakt heeft'.²⁵ G. Cornelisse verklaart dat op 17 mei om ongeveer 13.00 uur een bombardement begon. Hij heeft echter boven Middelburg maar één keer een vliegtuig zien over komen en voegt daaraan toe: 'Bommen heb ik niet zien vallen'.²⁶ J. den Hollander spreekt van drie vliegtuigen op 17 mei die kleine bommen, waarschijnlijk brisantbommen, afwierpen. Ook J. Witte heeft die dag een paar vliegtuigjes boven de stad gezien, vier of zes en hij heeft het gierende, gillende geluid van bommen gehoord. C.J.P. van Westreenen, ten slotte, verklaart dat op 17 mei rond 18.00 het schieten is gestaakt.

²⁰ Pagina 128.

²¹ Pagina 130.

²² Pagina 131.

²³ Pagina 133.

²⁴ Pagina 135.

²⁵ Pagina 137.

²⁶ Pagina 140.

Wederopbouw

Koos Bosma en Anneke van Waarden-Koets nemen in hun hoofdstuk over de Wederopbouw van Middelburg, waarin ze onder meer een gedetailleerde analyse geven van het aantal slachtoffers, duidelijk afstand van de mythe als zouden de Duitsers met een eenmalig, gepland bombardement op Middelburg Zeeland tot overgave hebben willen dwingen. De onderbouwing hiervoor bieden zij niet, de eerdere hoofdstukken zouden dit voldoende hebben moeten aantonen. De 'incidentele duikvluchtaanvallen met bommen, in combinatie met langdurige granaatbeschietingen op Middelburg wijzen eerder in de richting van een min of meer conventioneel offensief', zo merken zij in dezelfde alinea op.²⁷

Conclusies

Peter Sijnke is namens de auteurs de penvoerder in het slothoofdstuk waarin de belangrijkste bevindingen nog eens op een rijtje worden gezet. De snelle Duitse opmars, zowel in Brabant als op Zuid-Beveland, maakte dat de Franse aandacht verschoof van offensief optreden naar het openhouden van de verbindinglijnen met het eigen achtergebied. Het tegenhouden van de Duitsers bij de Sloedam, de enige verbindingsweg tussen Zuid-Beveland en Walcheren, was derhalve geboden om, toen duidelijk werd dat er niet op versterkingen kon worden gerekend, zo lang mogelijk stand te houden om de evacuatie vanaf Walcheren een kans van slagen te bieden.

Nadat de Duitse aanval in de ochtend van 17 mei was vastgelopen op het vuur van de verdedigers, onttaarde de strijd op en rond de Sloedam in wederzijdse artilleriebeschietingen, waarbij aan Duitse zijde voor vuursteun ook een beroep werd gedaan op de *Luftwaffe*. De belligerenten namen *collateral damage* aan burgerdoelen daarbij voor lief.

Met kracht van argumenten wordt de opvatting van het luchtbombardement als oorzaak van de brand, als een mythe van de hand gewezen. Ten eerste zou bij massale inzet van bommenwerpers de schade veel groter zijn geweest. Ten tweede zijn in de Middelburgse binnenstad geen (zware) vliegtuigbommen aangetroffen. Ten derde is nergens in de archivalia een verwijzing naar massale inzet van bommenwerpers boven Middelburg aangetroffen. Ten vierde levert een nadere analyse het volgende beeld van de relevante vliegbewegingen op. Drie Heinkel He-111 bommenwerpers zijn boven Middelburg gesignaleerd die aan het begin van de middag enkele bommen in de omgeving van de stad hebben afgeworpen. Daarnaast werd het artillerievuur geleid door een of meer Henschel Hs-126

²⁷

waarnemingsvliegtuigen die ‘mogelijk’ ook enkele lichte bommen hebben afgeworpen. Inzet van brandbommen is niet aannemelijk.

De brand is dus, naar Sijnke's oordeel, vooral het gevolg geweest van artillerievuur. Dat begon om 10.30 uur en de granaten sloegen niet alleen in Middelburg, maar ook in Arnemuiden in. Het Duitse artillerievuur werd geleid door de waarnemingsvliegtuigen. De aanwezigheid van één of meer van deze vliegtuigen boven Middelburg duidt op een tactische beschieting, waarbij de Duitsers door storingsvuur poogden een vijandelijke tegenaanval op hun opmarsroute naar Vlissingen te voorkomen, aldus de auteurs. Daarnaast werd de stad getroffen door Franse artilleriegranaten, afkomstig van een batterij die ten westen van Breskens eerst de Sloedam bevuurde en vervolgens haar vuur verlegde naar het westen ter dekking van de eigen terugtrekkende troepen, van scheepsgeschut op de Westerschelde en mogelijk ook van Franse eenheden die zich in allerijl terugtrokken op Vlissingen.

De brand – en daarmee de verwoesting van de binnenstad – is dus vooral het gevolg van (overwegend Duits) artillerievuur, ook al is de stad mogelijk getroffen door enkele lichte Duitse vliegtuigbommen. Deze conclusie spoort in de ogen van de auteurs van *Het vergeten bombardement* ook met de militaire logica. Een beschieting van de stad door Franse artillerie, zo hebben de auteurs tijdens het gesprek op 16 maart te Middelburg nog eens uiteengezet, is onlogisch omdat de stad voor de Fransen geen doelwit vormde en er in en bij de stad een deel van de burgerbevolking en eigen eenheden aanwezig waren. Dat het Duitse artilleriegranaten zouden zijn geweest die op de stad vielen, kan men bevestigd zien door de vaststelling dat de overgave van de stad en het stoppen van de beschieting in tijd samenvielen.²⁸

De commissie acht deze conclusies aannemelijk in het licht van de bestudeerde bronnen en op grond van het erop berustende betoog. De commissie tekent daarbij aan dat aan de conclusie dat de stad voornamelijk is getroffen door Duits artillerievuur, in vergelijking met het Franse artillerievuur, geen al te nauwkeurige kwantitatieve waarde moet worden gehecht, gezien het beschikbare bronnenmateriaal. De onderlinge proporties, net zo min als de bijdrage daarvan aan het ontstaan van de branden, kunnen niet met enige vorm van precisie worden vastgesteld. Het gaat hier eerder om een kwalitatieve uitspraak. De commissie stelt tevens vast dat de verschillende auteurs in hun respectievelijke hoofdstukken binnen deze conclusie eigen accenten leggen. Dit geldt met name voor de hoofdstukken van

²⁸ Dat laatste lijkt te worden bevestigd door het tijdens de oorlogsjaren verschenen *Einsatz Westen. Die III. Abteilung des SS-Artillerie-Regiments der SS-V-Division während des Feldzuges im Westen 1940. Zusammengestellt nach dem Kriegstagebuch der Abteilung 24-26*. Deze korpsgeschiedenis geeft 16.57 uur als einde van het vuur ter ondersteuning van de infanterieaanval op de Sloedam, omdat de infanterie op dat moment de doorbraak had bewerkstelligd. Van Gent attendeerde de commissie tijdens haar onderzoek op deze publicatie.

Sijnke en Laurentius. Uit de gesprekken met beide auteurs is de commissie gebleken dat de oorzaak hiervan is gelegen in het karakter van het project dat de auteurs ruimte liet voor een individuele benadering, zodat zij, bovendien fysiek van elkaar gescheiden, hun onderzoek vrij zelfstandig hebben uitgevoerd. Het vergeten bombardement is daardoor eerder een bundel van bijdragen van zelfstandig werkende auteurs, dan een zodanig geredigeerd boek dat eruit een volstrekte eenheid van opvatting spreekt.

Hoofdstuk III Gestold verleden

Inleiding

In december 2012 publiceerde A.B.J. Goossens zijn *Gestold Verleden. 17 mei 1940 Frans oorlogsgeweld op Middelburg*. Met dit werk plaatste hij zich in een reeks van onderzoekers en anderen die een verklaring trachtten te vinden voor de grote brand die op 17 mei 1940 het historische centrum van Middelburg in de as legde. Goossens concludeert op pagina 131 van *Gestold Verleden* dat hem de documenten ontbreken, onweerlegbaar vast te stellen wie de veroorzakers van de brand zijn geweest, maar concludeert desondanks uit zijn onderzoeksresultaten dat 'de Franse artillerie zonder voorbehoud als de veroorzaker van de fatale stadsbrand [moet] worden gezien'. Hij bedoelt daarmee dat de Franse artillerie de enige veroorzaker van de brand kan zijn geweest. In het betoog namelijk dat aan deze conclusie voorafgaat, sluit hij de Duitse *Luftwaffe* en Duitse artillerie uit als veroorzakers omdat hij daarvoor in de bronnen geen bewijzen heeft gevonden.

Deze these zal hieronder worden getoetst op haar plausibiliteit als uitkomst van het door Goossens ondernomen onderzoek en zijn bronnengebruik. De uiteenzetting van de historische gebeurtenissen hieronder volgt de feiten en gegevens, zoals Goossens die weergeeft. Waar nodig voorziet de commissie deze weergave en de conclusies die hij daaruit trekt, van commentaar.

Boek

Goossens schrijft in het Voorwoord, tot zijn onderzoek te zijn gekomen omdat hij in eerdere publicaties over de stadsbrand geen 'doorslaggevende bewijzen' aantrof die de stadsbrand verklaren.²⁹ Zijn eigen betoog strekt zich uit over zeven hoofdstukken. In hoofdstuk 1 bespreekt hij de verklaringen die autoriteiten, de pers en onderzoekers sinds 1940 voor de stadsbrand hebben gegeven en geeft hij een overzicht van het omvangrijke bronnenmateriaal dat hij heeft gebruikt. Goossens legde zichzelf op nagenoeg uitsluitend primaire bronnen voor zijn onderzoek te raadplegen, een streven waarvoor de commissie alleen maar waardering kan hebben. Hoofdstuk 2 behandelt het Franse, Engelse en Duitse militaire optreden in Zeeland in mei 1940, de bestuurlijke en commandoverhoudingen in Zeeland en Middelburg, de hulpverlenende organisaties in de stad en enkele relevante geografische gegevens over Walcheren. Hoofdstuk 3 opent met een tijdtabel van de militaire gebeurtenissen op 17 mei 1940 (omgerekend naar de Nederlandse Wintertijd) en licht deze vervolgens toe met een overzicht van de activiteiten op en

²⁹ Pagina 2. Deze en alle overige paginaverwijzingen in dit hoofdstuk zijn naar A.B.J. Goossens, *Gestold Verleden. 17 mei 1940 Frans oorlogsgeweld op Middelburg*. (Middelburg: Eigen beheer, 2012).

boven Walcheren en Zuid-Beveland van de Duitse luchtmacht, de Franse Marine Luchtvaartdienst, de Franse luchtmacht, de Duitse artillerie, de Franse artillerie, de Franse, Britse en Nederlandse marines en twee Franse mobiele marinebatterijen in Zeeuws-Vlaanderen. Hoofdstuk 4 beschrijft de strijd om de Sloedam tussen Franse en Duitse eenheden op 17 mei 1940 en de Franse terugtocht naar Vlissingen later die dag, waarbij bijzondere aandacht uitgaat naar de door de strijdende partijen uitgebrachte artillerievuren. Het hoofdstuk sluit af met de ontwikkelingen in Zeeuws-Vlaanderen op 16-18 mei 1940. Hoofdstuk 5 behandelt meer in detail de gebeurtenissen in Middelburg op 17 mei 1940, met opnieuw de meeste aandacht voor de door de strijdende partijen uitgebrachte artillerievuren. Hoofdstuk 6 beschrijft de nasleep van de stadsbrand: de berichtgeving in de kranten erover, het onderzoek van de Duitse *Sonderkolonne Schnock* naar de oorzaak van de brand, het bezoek van *Reichskommissar für die niederländischen Gebiete* dr. A. Seyss-Inquart aan Middelburg op 11 juni 1940, de verklaring van burgemeester mr. dr. J. van Walré de Bordes in de raadsvergadering van 7 juni 1940 over de brand en het meningsverschil tussen de burgemeester en de waarnemend Commandant Zeeland luitenant-kolonel H.J. Karel over de gang van zaken rond de capitulatie van de stad. Hoofdstuk 7 tot slot bevat de analyse van de onderzoeksgegevens en sluit af met de eerder genoemde conclusie over de oorzaak van de stadsbrand.

Gestold Verleden telt 159 genummerde pagina's, is fraai geïllustreerd met 78 foto's, vermeldt in bijlage 1 27 plaatsen waar op 17 mei 1940 branden in Middelburg zijn ontstaan en in bijlage 2 de namen van de die dag omgekomen Nederlandse burgers en Nederlandse en Franse militairen. Verder bevat het een index met de namen en functies van personen die in het boek voorkomen (zij het zonder paginaverwijzing), een afkortingenlijst, een fotoverantwoording, een notenapparaat en een colofon.

Granaatinslagen tussen 10.30 en 11.00 uur

Goossens volgt verschillende onderzoeklijnen om te komen tot zijn conclusie dat de schade en de branden van 17 mei 1940 in het centrum van Middelburg, veroorzaakt zijn door Frans artillerievuur. De eerste onderzoeklijn betreft de koppeling van enerzijds de tijdstippen aan het eind van de ochtend waarop, naar de rapportage van de brandweercommandant, in Middelburg granaten insloegen in het stadscentrum, aan anderzijds de tijdstippen waarop, volgens Franse bronnen, de Franse artillerie vuren heeft uitgebracht ter ondersteuning van de verdediging van de Sloedam. Deze inslagen veroorzaakten geen brand, Goossens betoogt er slechts mee dat Frans artillerievuur in de stad schade aanrichtte. De basis voor deze onderzoeklijn legt hij in een tijdtabel (volgens Nederlandse Wintertijd) aan het begin van hoofdstuk 3 waarin deze gegevens zijn samengebracht.³⁰ De beschrijving van de gebeurtenissen uit deze tabel volgt in hoofdstuk 4. Bijzondere aandacht gaat daarbij uit naar de

³⁰ Pagina 37-38.

vuren van de Franse 3^e Mobiele Marinebatterij die sinds de ochtend van 16 mei 1940 in stelling stond bij de vuurtoren van Breskens.³¹ Deze positie was opgedragen door de *Amiral du Nord* J. Abrial te Duinkerken, om zowel landdoelen als zeedoelen te kunnen bevuren. De batterij was uitgerust met vier kanonnen Schneider 155 mm met een maximale dracht van 26 km, zodat Middelburg binnen hun bereik lag. De munitievoorraad van de batterij bestond grotendeels uit granaten tegen landdoelen en een bescheiden aantal granaten tegen zeedoelen. Het aanvragen van vuren van deze batterij verliep, naar afspraken die in de middag van 16 mei waren gemaakt, via een telegrafieverbinding met de staf van de Franse *68 Division d' Infanterie* in Oostburg.

Deze batterij bracht op 17 mei 1940 omstreeks 04.20 uur afsluitingsvuur uit op de oostzijde van de Sloedam. Dit vuur vond plaats in 3 salvo's van 4 schoten, dat wil zeggen 12 granaten in totaal en met directe richting, dus met waarneming op het doel. Vervolgens namen twee torpedootjagers van de Franse marine, achtereenvolgens de *Cyclone* en de *Sirocco*, vanaf de Westerschelde de vuursteun van de strijd bij de Sloedam over, tot deze hun volledige voorraad artilleriemunitie hadden verschoten. Geen van deze vuren heeft geleid tot brand in Middelburg.

Vanaf 10.20 uur vuurde de Franse 3^e Mobiele Marinebatterij bij Breskens drie salvo's van vier schoten af. Dit vuur betrof het inschieten op drie doelen waar de batterij later uitwerkingsvuur op zou moeten uitbrengen. Goossens verklaart in de Franse archieven niet te hebben gevonden waar deze doelen hebben gelegen. Hij lost dit probleem op, door het tijdstip van het Franse vuur te koppelen aan de tijden waarop, volgens de rapportage van de brandweercommandant van Middelburg, inslagen in de stad zijn gemeld. Het rapport van de brandweercommandant vermeldt de volgende inslagen:

10.30 uur:	inslag in Lange Delft 111
10.40 uur:	inslag in Sint Pietersstraat
Onbekend tijdstip:	inslag in Korte Giststraat
11.00 uur:	inslag in Lange Delft

Uit dit samenvallen van de tijd van de uitgebrachte vuren en gemelde inslagen concludeert Goossens dat de inslagen kunnen worden toegeschreven aan het vuur van de Franse 3^e Mobiele Marinebatterij bij Breskens, 'kennelijk op een doel in

³¹ Goossens schrijft op pagina 49 dat de stelling van de batterij zich ten oosten van het Fort Frederik Hendrik bij Breskens bevond. Dat moet een vergissing zijn, aangezien het in tegenspraak is met een citaat uit een Franse vuuropdracht dat hij op pagina 54 geeft en dat spreekt van de 'Batterie 155 Marine phare Ouest Breskens', dat wil zeggen bij de vuurtoren ten westen van Breskens.

Middelburg'.³² Het zou daarbij, gezien het kleine doelengebied, om één van de drie salvo's moeten zijn gegaan. De andere twee salvo's zouden dan op andere doelen moeten hebben ingeschoten. Goossens veronderstelt namelijk dat de doelen waarop de batterij inschoot, 'eerder berekende doelen ergens op Walcheren' waren, waarvan hij er één dus meent te kunnen identificeren als Middelburg.³³

De commissie beoordeelt deze toeschrijving om meerdere redenen als problematisch. In de eerste plaats is er het aantal schoten en de soort granaten. De Franse batterij verschoot salvo's van vier schoten; dit correspondeert met het aantal meldingen van inslagen in het rapport van de brandweercommandant. Goossens betoogt echter dat één van deze schoten geen brisantgranaat kan zijn geweest, gezien de geringe aangerichte schade. Het zou hier om een pantsergranaat moeten gaan. Goossens laat onbesproken waaruit een dergelijke ongebruikelijke gang van zaken zou zijn te verklaren. Een pantsergranaat gedraagt zich ballistisch mogelijk anders dan een brisantgranaat en de inslag ervan zou, omdat een pantsergranaat bij inslag niet explodeert, minder goed zijn waar te nemen. Dit maakt gebruik ervan voor inschieten minder waarschijnlijk. Bovendien beschikt hij niet over bronnen die een afwisseling van de gebruikte projectielen verklaren. In de tweede plaats is de veronderstelling van Goossens problematisch dat het inschieten op meerdere doelen 'ergens op Walcheren' was gericht en dat één van de salvo's 'kennelijk op een doel in Middelburg' was gericht. De gegevens die hij zelf in zijn betoog aanvoert, leiden namelijk tot een andere conclusie.

Goossens citeert uit het gevechtsverslag van de commandant van de batterij bij Breskens, *Lieutenant de Vaisseau Jabet*: '11h 00 Tir de réglage effectué sur le même objectif observé par des éléments français sur place (3 salves de 4 O.E.A)'.³⁴ Het citaat spreekt dus van één doel voor de drie salvo's, zegt voorts dat dit doel onder waarneming lag van Franse eenheden ter plaatse en zegt tot slot dat het 'hetzelfde doel' was. Het is op deze plaats in *Gestold verleden* onduidelijk op grond waarvan Goossens 'le même objectif' (een enkelvoud) meent te kunnen vertalen met 'dezelfde doelen', dus een meervoud. Later in *Gestold verleden*, namelijk op pagina 122-125, blijkt deze vertaling met een meervoud deel uit te maken van Goossens verklaring van de stadsbrand uit Frans artillerievuur. Deze verklaring is echter, zoals later in dit rapport aan de orde komt, hypothetisch en wordt niet ondersteund door de bronnen die Goossens gebruikt. Daarmee blijft de vertaling van 'le même objectif' door 'dezelfde doelen' problematisch. En als één van deze doelen, zoals Goossens veronderstelt, Middelburg is geweest, blijft onverklaard waar de andere twee salvo's

³² Pagina 56.

³³ Pagina 55.

³⁴ Pagina 54. O.E.A staat voor Obus Explosif en Acier, het type brisantgranaat dat de batterij verschoot. 11.00 uur correspondeert met 10.20 uur Nederlandse Wintertijd.

van vier schoten, dus acht granaten in totaal, zouden zijn ingeslagen.³⁵ Net zo onverklaard blijft waarom niet alle salvo's hetzelfde doel hebben getroffen. De vermelding dat het doel onder waarneming van Franse troepen ter plaatse lag, maakt Middelburg bovendien als doel onwaarschijnlijk: de Franse infanterie en artillerie waren op dat moment verwickeld in de strijd om de Sloedam en de infanterie had op dat doel waarneming. Dat het doel bij de Sloedam moet worden gezocht, is des te aannemelijker daar het rapport van Jabet spreekt van 'hetzelfde doel'. Dat moet blijken het verslag zelf, gelezen worden als hetzelfde doel als waarop de batterij eerder, namelijk om 04.20 uur, vuur had uitgebracht. Het rapport van Jabet omschrijft dát doel, blijken een citaat van Goossens, als de 'extrémité est chaussée sud Beveland', dat wil zeggen de straatweg op Zuid-Beveland aan de oostpunt van de Sloedam.³⁶ Tot slot is het citaat expliciet over de verschoten granaten, namelijk vier brisantgranaten. Het maakt geen melding van een pantsergranaat.³⁷

De conclusie van de commissie is dat Goossens hier niet het door hem gewenste bewijs uit de primaire bronnen levert dat (een deel van) het inschietvuur op Middelburg gevallen of gericht is geweest.

In de derde plaats is de veronderstelling van Goossens problematisch, aangezien hij verzuimt aannemelijk te maken waarom de Franse 3^e Mobiele Marinebatterij zou hebben ingeschoten op een doel dat op dat moment nog in eigen handen was, waar nog een deel van de burgerbevolking aanwezig was en waar zich bevriende militairen bevonden. In de vierde plaats is onbevredigend dat Goossens niet de mogelijkheid in beschouwing neemt, dat de genoemde inslagen toe zouden kunnen worden geschreven aan buiten het bevolen doelgebied neergekomen Duitse vliegtuigbommen. In hoofdstuk 3 namelijk vermeldt hij dat de Duitse *I.* en *II./KG4* met Heinkel He-111 bommenwerpers vanaf 09.50 uur aanvallen uitvoerden op Franse artillerieopstellingen 'ten oosten van Middelburg', ter ondersteuning van de Duitse aanval op de Sloedam.³⁸ Goossens ontkent de mogelijkheid niet dat Duitse vliegtuigbommen op de stad zouden zijn gevallen, maar acht deze 'niet aannemelijk' omdat de Duitse bronnen Middelburg nergens met zoveel woorden als doel noemen. Dat is geen sterk argument omdat, zoals Goossens zelf ook vermeldt, de oorlogsdagboeken van de Duitse luchtmachteenheden die boven Walcheren hebben geopereerd, niet zijn bewaard gebleven, vermoedelijk als gevolg van brand in de

³⁵ Op pagina 124 vermoedt Goossens dat een tweede inschietpunt bij de draaibrug bij Souburg over Kanaal door Walcheren heeft gelegen. Maar ook dat strookt niet met het feit dat Jabet over slechts één doel spreekt. Het derde inschietpunt laat Goossens onverklaard op deze pagina.

³⁶ Pagina 54. Goossens spelt 'chaussée' abusievelijk als 'chassée'.

³⁷ Pantsergranaten tegen zeedoelen worden in de Franse bronnen aangeduid met de afkorting O.P.F., wat staat voor *Obus de Perforation Flottant*. Zie pagina 121.

³⁸ Pagina 40.

archiefbewaarplaats.³⁹ Het is ook geen sterk argument, aangezien de vereiste dat schriftelijke bronnen Middelburg als doel noemen, dan ook voor de Franse bronnen zou moeten gelden en daar ontbreekt die vermelding zoals hierboven bleek. In de vijfde plaats is onbevredigend dat Goossens niet de mogelijkheid in beschouwing neemt, dat Duitse artillerie de oorzaak van de genoemde inslagen is geweest. Hij trekt pertinente conclusies uit de aangerichte schade, door te betogen dat deze alleen kan worden verklaard met vanuit het zuiden en door de Franse 3^e Mobiele Marinebatterij bij Breskens afgevuurde granaten. Uit de tekst blijkt niet op grond van welke deskundigheid en van welke meetgegevens hij tot deze conclusie komt. Een andere onderzoeker, Lein J. Gilde, komt op grond van een nauwkeuriger en beter te controleren betoog tot de conclusie dat drie van de genoemde inslagen niet aan de Franse batterij bij Breskens kunnen worden toegeschreven.

Bovendien trekt Gilde de conclusie van Goossens in twijfel als zou er pas vanaf 10.50 uur, dus ná de tijdstippen van de inslagen, Duitse zware artillerie in stelling hebben gestaan, zodat deze dus pas vanaf dat tijdstip vuur zou hebben kunnen uitbrengen, waaronder al dan niet gericht vuur op de stad. Het tijdstip 10.50 uur is afkomstig uit het oorlogsdagboek van de *SS-Verfügungsddivision* en berust volgens de geldende procedure op eerdere meldingen van de drie betrokken artillerieafdelingen. Gilde houdt daarom rekening met de mogelijkheid dat deze afdelingen al op een eerder tijdstip tot vuren gereed waren en mogelijk ook, geleid door luchtwaarneming, hebben ingeschoten op de stad.⁴⁰ Een dergelijke redenering is in elk geval niet minder aannemelijk dan die van Goossens en doet af aan de stelligheid waarmee deze laatste concludeert dat uitsluitend Franse artillerie de oorzaak van de inslagen kan zijn geweest.

De redenering van Gilde lijkt te worden bevestigd door een Duitse korpsgeschiedenis van *III/AR SSSDR* uit de oorlogsjaren, waarop Van Gent de commissie tijdens haar onderzoek attendeerde.⁴¹ De korpsgeschiedenis *Einsatz Westen* meldt 'Wirkungsschiessen' op de Sloedam door de afdeling vanaf 10.20 uur.

Het voorgaande overziend komt de commissie tot de conclusie dat Goossens er niet in slaagt zijn stelling aannemelijk te maken dat de genoemde inslagen in Middelburg tussen 10.30 uur en 11.00 uur uitsluitend kunnen worden verklaard uit vuur van de Franse 3^e Mobiele Marinebatterij bij Breskens. Indien tussen deze tijdstippen Franse artilleriegranaten op Middelburg zijn gevallen, zoals Goossens meent, dan is dat in weerwil van de gegeven vuuropdrachten en niet vanuit de overgeleverde

³⁹ Pagina 41.

⁴⁰ <http://www.go2war2.nl/artikel/4492/Geen-Fransen-maar-Duitsers.htm>. Geraadpleegd 5 januari 2016.

⁴¹ *Einsatz Westen. Die III. Abteilung des SS-Artillerie-Regiments der SS-V-Division während des Feldzuges im Westen 1940. Zusammengestellt nach dem Kriegstagebuch der Abteilung 24-26.*

documenten aantoonbaar. Erg aannemelijk is dat dan ook niet. De mogelijkheid dat de inslagen door één of meer Duitse vliegtuigbommen en/of Duitse artilleriegranaten zijn veroorzaakt, kan bovendien niet worden uitgesloten.

Branden in de middag van 17 mei 1940

De tweede onderzoekslijn van Goossens betreft de branden die het historische centrum van Middelburg vernietigden. Deze zijn uitgebroken gedurende de middag van 17 mei 1940, meer precies vanaf 13.30 uur. Dit valt in tijd samen met de Franse verdediging van de Sloedam, de Duitse bestorming en doorbreking van die verdediging en de terugtocht van de Franse infanterie en artillerie van de Sloedam naar de veerhaven van Vlissingen. Beide partijen ondersteunden het gevecht met artillerie, terwijl de Duitse luchtmacht eveneens doelen op de grond aanviel. Er zijn derhalve drie mogelijke oorzaken van de branden in de stad: Franse artilleriegranaten, Duitse artilleriegranaten en Duitse vliegtuigbommen. Goossens concludeert op grond van zijn onderzoek dat uitsluitend Franse artilleriegranaten de oorzaak kunnen zijn geweest. De vraag is of hij erin slaagt dit aannemelijk te maken.

Over de vuursteun van de Duitse artillerie ten behoeve van de infanterieaanval over de Sloedam aan het eind van de ochtend, tussen 11.20 uur en 12.00 uur, spreekt Goossens in algemeenheden. Hij vermeldt het vuur van de sinds 10.50 uur gereed gemelde drie afdelingen, ter ondersteuning van de Duitse infanterieaanval over de Sloedam en het vastlopen daarvan omstreeks het middaguur.⁴² Verder vermeldt hij dat onder de Franse verdedigers bij de Sloedam in de loop van de middag het moreel daalde, zodat manschappen zich begonnen terug te trekken en uiteindelijk overgingen tot een ongecontroleerde vlucht. Als oorzaak hiervoor geeft Goossens de zware Duitse artilleriebeschietingen op de posities van de Franse infanterie bij de Sloedam en de posities van de Franse artillerie daarachter, tussen Arnemuiden en Nieuwland. Verder betoogt hij dat de Duitse aanvallers, evenmin als de Franse verdedigers, een motief hadden Middelburg gericht met hun artillerie te beschieten. De doelen waren immers de Franse artillerie achter de Sloedam. Het doel van de Duitse opmars was Vlissingen en niet Middelburg en de Duitse opmars naar Vlissingen liep niet door de stad Middelburg.⁴³ In dit verband vermeldt hij dat de Duitse luchtaanvallen, door *KG 30* met een tiental Junkers Ju-88, in de middag van 17 mei (vanaf 16.20 uur) gericht waren op de Franse infanterieopstellingen bij de Sloedam en de Franse artillerie tussen Arnemuiden en Nieuwland. De bommenwerpers patrouilleerden boven het gebied, op zoek naar gelegenheidsdoelen.⁴⁴

⁴² Pagina 57.

⁴³ Pagina 68-69.

⁴⁴ Pagina 69.

Over de maatregelen aan Franse zijde is Goossens uitvoeriger en nauwkeuriger. Hij bespreekt het vuur dat de Franse 3^e Mobiele Marinebatterij bij Breskens uitbracht tussen 13.20 en 15.20 uur. Het ging hier volgens het verslag van de batterijcommandant Jabet om een 'tir violent' van alle nog resterende 200 brisantgranaten en enkele pantsergranaten. Het doel was aanvankelijk, opnieuw volgens het verslag van Jabet, schorren aan de Zuid-Bevelandse kant van de Sloedam en vervolgens de Sloedam zelf.⁴⁵ Het ging hier om afsluitingsvuur dat de Duitse aanvallers moest beletten versterkingen over de dam aan te voeren. Het tweede vuur, op de dam zelf, vond plaats zonder waarneming op het doel. Verder vermeldt Goossens dat de Franse afdeling artillerie I/89 RA op 17 mei tot aan 15.20 uur 5.000 granaten verschoot ter ondersteuning van de strijd om de Sloedam en vanaf dat tijdstip, met de eerste batterij van deze afdeling vuurde, ter dekking van de Franse terugtocht naar Vlissingen. De eerste batterij bracht dat laatste vuur uit vanaf de 'Boerderij Grenadier', het huidige Arnestein. Delen van I en II/307 RA leverden die middag vanuit hetzelfde gebied ook vuursteun aan de Franse verdediging bij de Sloedam. De stukken van beide regimenten stonden opgesteld in het gebied achter de Sloedam, tussen Arnemuiden en Nieuwland.

Tot slot behandelt Goossens de operaties van de 2^e Mobiele Marinebatterij. Deze was later uit Frankrijk vertrokken dan de 3^e batterij en kwam pas in de tweede helft van de middag van 17 mei in stelling in de Wilhelminapolder, bij Hoofdplaat.⁴⁶ Zij kan geen rol hebben gespeeld in het ontstaan van de stadsbrand, aangezien het inzetten van deze batterij, zo beschrijft *Gestold verleden*, geen zin meer had, omdat de verdediging bij de Sloedam inmiddels was losgelaten en de evacuatie naar Vlissingen in volle gang was.

Goossens verklaart het ontstaan van de stadsbrand van de middag van 17 mei 1940 uit de verschillende vuren die de Franse artillerie gedurende die periode heeft uitgebracht. In de eerste plaats wijst hij op het vuur van de 3^e Mobiele Marinebatterij bij Breskens. Weliswaar geeft hij op pagina 59 een citaat van de batterijcommandant Jabet, waaruit blijkt dat de doelen op de schorren aan de Bevelandse kant van de Sloedam en de Sloedam zelf lagen, maar op pagina 73 citeert hij uit een brief van een andere officier die bij de batterij was ingedeeld, Larvor. Deze zegt dat de batterij een hevig vuur heeft uitgebracht 'sur les positions ennemies pour leur interdire l'accès de Flessingue et de Middelbourg à l'embouchure du fleuve'.⁴⁷ Goossens

⁴⁵ Het citaat luidt bij Goossens op pagina 59 als volgt: 'De 14h à 16h tir violent de tous les O.E.A. restant et de quelques O.P.F., d'abord sur des marais situés à 1000 mètre dans le S.W. de l'isthme (côte Beverland) puis sur l'isthme lui-même (tir un zone sans observation). De commissie merkt op dat uit bestudering van het door Goossens ter beschikking gestelde document blijkt, dat 'tir un zone sans observation' gelezen moet worden als 'tir sur zone sans observation'.

⁴⁶ Pagina 67.

⁴⁷ Pagina 73. De brief is uit augustus 1941.

concludeert uit dit citaat dat door de batterij 'die namiddag de toegangswegen van zowel Middelburg als Vlissingen zijn beschoten om de Duitse troepen de toegang daartoe te onthouden'.⁴⁸ Vervolgens brengt hij dit vuur in verband met een verklaring van de Middelburgse brandweercommandant dat hij tussen een en twee uur in de middag in de binnenstad was, daar granaatinslagen waarnam en dat 'deze granaten uit zuidelijke richting' kwamen, voor zover deze kon nagaan. Door deze reeks van mededelingen suggereert Goossens dus dat het vuur van de Franse batterij bij Breskens op de toegang van Middelburg, (ook) op het stadscentrum is gevallen.⁴⁹ Hij versterkt die suggestie door te wijzen op de verklaringen van, overigens niet nader aangeduide, 'ooggetuigen in Middelburg'. Op pagina 74-76 geeft Goossens zeventien losse citaten van uiteenlopende bronnen met meldingen over artilleriebeschietingen op de stad, maar deze citaten bevatten uitsluitend veronderstellingen over de oorzaken van de stadsbrand, geen feitelijke bewijzen.

De commissie acht dit betoog problematisch. Om te beginnen leest Goossens meer in het citaat van Larvor, dan er werkelijk staat. Larvor zegt dat de batterij vuur heeft uitgebracht op de vijandelijke posities. Dat stemt overeen met de mededeling van de batterijcommandant Jabet over het doelwit, namelijk de schorren en de Sloedam. Het beoogde effect van dat vuur was volgens Larvor, de Duitse aanvallers de toegang tot Middelburg en Vlissingen te ontzeggen.⁵⁰ Larvor zegt derhalve niet wat Goossens erin leest, namelijk dat het doelwit van het vuur de toegang tot de stad zelf was. Hij verwacht fysiek doel en beoogd effect van het vuur. Daarmee ontvalt ook de grond aan het verband met de verklaring van de brandweercommandant en de niet nader aangeduide ooggetuigen. Verder is het betoog problematisch in het licht van een door Goossens gegeven citaat uit een na de strijd geschreven brief van een Franse artillerieofficier bij Middelburg. Deze meldt dat Duitse zware artillerie vanaf 16.00 uur de inmiddels brandende stad beschoot. Goossens acht het mogelijk dat het hier gaat om vuur van de *II.SS-A.R.-V*, van de *s.Art.Abt.629* en van de *II./A.R.54*, maar verbindt daaraan geen consequenties voor zijn betoog.⁵¹

In de tweede plaats verklaart Goossens het ontstaan van de branden in de stad in de middag van 17 mei 1940 uit vuur van de Franse artillerie op Walcheren. Hij geeft toe dat in Franse bronnen aanwijzingen ontbreken dat *I/89 RA* en *II/307 RA* op de stad hebben geschoten, maar houdt die mogelijkheid toch voor aannemelijk op grond van waarneming door de uitkijkdienst op de stadhuistoren vanaf omstreeks 13.15 uur. Deze dienst meldde dat er granaten op de stad vielen en dat deze schoten vanuit het

⁴⁸ Pagina 73.

⁴⁹ Pagina 78.

⁵⁰ Het woord 'pour' in het citaat leidt het oogmerk, het gewenste effect in.

⁵¹ Pagina 76-77.

zuidoosten kwamen. De burgemeester, die op dat moment ook op de toren aanwezig was, heeft deze waarneming later bevestigd tegenover de Duitse onderzoekscommissie, de *Sonderkolonne Schnock*. Goossens meent dat alleen het Franse geschut tussen Arnemuiden en Nieuwland de bron van deze beschieting kan zijn geweest, omdat de Franse torpedobootjagers de *Sirocco* en de *Cyclone* op dat moment al door hun artilleriemunitie heen waren.⁵² Bijzondere waarde hecht Goossens aan het vuur dat vier Franse 7,5 cm stukken op de stad zouden hebben uitgebracht vanaf het erf van de boerderij 'De Eendragt' in de Mortiere Polder, juist ten zuidoosten van Middelburg. De kennis van dit vuur berust op een verklaring die de eigenaar van de boerderij, J. de Visser, op 9 juni 1940 heeft afgelegd over wat hij aantrof op zijn erf toen hij op 18 mei, dus de dag na de gevechten, op zijn bezit terugkeerde. Goossens geeft die verklaring weer met de woorden: 'Hij meldt dat bij zijn terugkeer op de boerderij op zaterdag 18 mei daar vier houwitsers waren achtergelaten die in de richting van Middelburg stonden gedraaid en waarmee, gezien het aantal lege hulzen, ook was gevraagd'.⁵³ Goossens zegt niet te weten tot welke afdeling deze stukken behoorden en neemt aan dat het hier gaat om een wisselopstelling die de stukken omstreeks 15.00 uur zouden hebben ingenomen.

De commissie meent dat de interpretatie van Goossens van dit citaat mogelijk juist is, maar meent ook dat uit het citaat geen al te stellige conclusies kunnen worden getrokken, omdat de aanwijzingen slechts indirect zijn. De waarneming is achteraf gedaan en geeft geen uitsluitsel over de vraag op welk moment, voor of na uitgebracht vuur, de stukken in de richting van de stad zijn gedraaid en dus evenmin over de vraag in welke richting de schoten zijn afgevuurd waarvan de lege hulzen werden aangetroffen. Tot slot laat het citaat in het midden om hoeveel aangetroffen hulzen, en dus afgevuurde schoten het gaat. De verklaring van De Visser wettigt in elk geval niet de stellige conclusie die Goossens eraan verbindt, wanneer hij zegt: 'Dat moet betekenen dat het veldgeschut ergens in de namiddag, wellicht meerdere keren, op de binnenstad heeft gevraagd'.⁵⁴

De weergave van de gebeurtenissen bij de 2^e Mobiele Marinebatterij in de Wilhelminapolder bij Hoofdplaat in *Gestold verleden* strookt grotendeels, maar niet volledig met het bronnenmateriaal dat Goossens aan de commissie ter beschikking stelde. Het dagboek van de batterij zegt dat deze in de tweede helft van de middag van 17 mei vanaf een punt op de weg van Knokke naar Sluis vertrok 'pour se mettre en position sur une digue entre Hoofdplaat et Oostburg (Hollande) pour tirer sur Flessingue. Nous tirons 11 coups mais le terrain n'a pu résister.' De batterij

⁵² Pagina 70-71.

⁵³ Pagina 71.

⁵⁴ Pagina 72.

verplaatste, zegt het dagboek, op 18 mei naar een andere stelling en vuurde vandaar in de late avond van 18 mei op Vlissingen.

De batterij heeft, nadat de 3e batterij bij Breskens al haar munitie had verschoten, op 17 mei dus wel een vuropdracht gekregen en ook vuur uitgebracht, zij het van zo beperkte aard dat dit niet in verhouding stond tot de ermee beoogde uitwerking. Dit vuur was, net als dat van opdrachten aan andere Franse artillerie-eenheden, bedoeld om de Franse aftocht te dekken en moest liggen op een terreinstrook tussen het havengebied van Vlissingen en het toenmalige vliegveld Souburg. De batterij staakte het vuur echter na elf schoten, omdat de ondergrond te zwak bleek om de zware terugslag van de stukken op te vangen.⁵⁵ De commandant van de batterij achtte, blijkens zijn latere verslag, de verdere uitvoering van zijn opdracht op dat moment zinloos omdat hij geen waarneming op het doel had. Goossens betreft dit korte, mogelijk onjuist liggende vuur, niet bij zijn verklaring van de brand van Middelburg. Hij doet dat op grond van de beslissing van de batterijcommandant de opdracht niet verder uit te voeren. Goossens zet zijn betoog dat Franse artillerie de oorzaak is geweest van de stadsbrand, wel kracht bij door te wijzen op de verschillende blindgangers die in de binnenstad van Middelburg zijn aangetroffen. Op pagina 79 geeft hij zes losse citaten uit verklaringen van Nederlandse officieren, een Nederlandse sergeant van de kustartillerie, van de Commissaris Afvoer Burgerbevolking en een melding uit een politierapportage. Deze verklaringen zijn van wisselende kwaliteit en lopen uiteen van 'van horen zeggen' tot veronderstellingen en lopen wat dagtekening betreft uiteen van 1940 tot 1990.

Vanaf pagina 85 opent Goossens een nieuwe betooglijn. Hij neemt eerst als vaststaand feit aan, dat Middelburg in de middag van 17 mei 1940 is beschoten door artillerie. Daarna draait hij de bewijsvoering om door eerst vast te stellen dat uit de rapportage van de brandweercommandant blijkt dat er tientallen brandhaarden in de stad zijn ontstaan en vervolgens te stellen dat die concentraties van granaatinslagen wijzen op 'meerdere vuropdrachten'. Hij verklaart de vuropdrachten dus uit de ontstane branden, in plaats van, zoals zou moeten, de branden uit in documenten aangetroffen vuropdrachten te verklaren. De conclusie dat vuropdrachten ten grondslag hebben gelegen aan de inslagen, versterkt hij door een bij anderen wel gevolgde redenering, nadrukkelijk als 'onjuist' van de hand te wijzen, namelijk dat de inslagen afkomstig zouden zijn van afzwaaiers van vuur op buiten de stad gelegen doelen. Richtfouten van vuur dat op buiten de stad gelegen doelen had moeten worden uitgebracht, sluit hij eveneens uit. Voor deze twee uitsluitingen geeft hij geen redenen of verklaringen. Hij brengt in het verband van dit betoog uitsluitend Franse artillerie ter sprake.

⁵⁵ Deze weergave van de gebeurtenissen strookt met die van *Het vergeten bombardement* (Laurentius) eerder in dit rapport.

Vanaf pagina 85 behandelt Goossens het uitbreken van de branden in de stad en het uitgroeien van kleine haarden tot aaneengesloten branden, de verspreiding van het vuur door rondvliegende vonken en de straffe noordoosten wind alsmede de problemen bij het bluswerk.

De commissie meent dat de paragraaf vanaf pagina 85, die hierboven is weergegeven, een merkwaardige plaats inneemt in het betoog van Goossens. Tot pagina 85 beoogt hij aan te tonen dat Franse artillerie gericht vuur heeft uitgebracht op de stad en uit dat vuur de branden te verklaren. Vanaf pagina 85 keert Goossens de bewijsvoering om door de uitgebroken branden als uitgangspunt te nemen en vervolgens, zonder verdere bewijsvoering, te besluiten dat gerichte Franse artillerievuren de oorzaak van de branden moeten zijn geweest. Intussen spreken de documenten die Goossens gebruikt, uitsluitend over andere opgedragen doelen dan de stad Middelburg.

Analyse van de inslagen

In hoofdstuk 7, het laatste hoofdstuk, gooit Goossens zijn betoog over nog een andere boeg. Hij gaat nu uit van de kalibers, de soorten geschut (kanon en houwitser), de daarbij behorende banen van de projectielen én de soorten munitie die de strijdende partijen hebben gebruikt bij hun vuur op de stad. Hij relateert deze aan de aangerichte schade, zoals deze blijkt uit in 1940 gemaakte foto's. Met het oog daarop zijn in dit tekstgedeelte zeven foto's van beschadigde gebouwen opgenomen, die hij in de tekst interpreteert. Goossens stelt daarbij dat de effecten van de verschillende soorten vuur 'goed van elkaar zijn te onderscheiden'.⁵⁶ Hij geeft toe dat uit de analyse van de schade 'geen onweerlegbare conclusies' kunnen worden getrokken, maar ziet er wel een bevestiging in 'dat een aantal Franse granaten van verschillende kalibers met betrekkelijk geringe explosieve kracht in Middelburg zijn gedetoneerd'.⁵⁷

De commissie is van oordeel dat de analyse van foto's van de aangerichte schade een interessante onderzoeksmethode is, maar kan niet vaststellen op grond van welke deskundigheid Goossens zijn conclusies trekt. Bovendien zijn deze conclusies aan te vechten, zoals blijkt uit de analyse die Gilde van dezelfde foto's heeft gemaakt. Diens analyse leidt tot andere conclusies, door ook de sterkte van de getroffen constructie in beschouwing te nemen.⁵⁸

Frans motief

⁵⁶ Pagina 117.

⁵⁷ Pagina 122.

⁵⁸ <http://www.go2war2.nl/artikel/4492/Geen-Fransen-maar-Duitsers.htm>. Geraadpleegd 5 januari 2016. Zie ook L.J. Gilde, 'Middelburg 17 mei 1940. Duitse granaat bij School A'. Notitie in bezit van de commissie.

Vanaf pagina 122 acht Goossens bewezen dat Middelburg op 17 mei door artillerie is beschoten. Vervolgens vraagt hij zich af welke van de strijdende partijen daarvoor een motief kan hebben gehad. Hij meent dat de Duitse troepen in Zeeland geen motief voor een beschieting van de stad kunnen hebben gehad, omdat hun artillerie alleen het infanteriegevecht bij de Sloedam steunde en de Franse artillerie bestreed. De Franse eenheden in Zeeland hadden zijns inziens wel een motief. Hij veronderstelt namelijk dat tijdens het maken van de plannen voor de terugtocht van de Franse eenheden van Walcheren naar Zeeuws-Vlaanderen, kaartstudie is gedaan naar de wijze waarop de eigen artillerie die terugtocht zou kunnen dekken.

Die studie zou hebben geleid tot het inzicht dat afsluitingsvuren zouden moeten worden uitgebracht op de Stationsbrug van Middelburg en op de Kanaalweg langs het Kanaal door Walcheren, naar Vlissingen. Omdat in de omgeving van die doelen op dat moment nog Franse troepen aanwezig waren, zou het besluit zijn gevallen op een doel in de stad in te schieten en later met een richtcorrectie uitwerkingsvuur uit te brengen. Dat inschieten door de Franse 3^e Mobiele Marinebatterij in Breskens zou de inslagen in de stad in de ochtend, tussen 10.30 en 11.00 uur moeten verklaren. Het vuur van die batterij in de middag op de stad zou dan het uitwerkingsvuur moeten zijn geweest. Verder zou de batterij bij Breskens kunnen hebben ingeschoten op de draaibrug bij Souburg, aangezien een Nederlandse bron melding maakt van daar vanuit het zuiden ingeslagen granaten, een gegeven dat Goossens in zijn betoog niet eerder vermeldde. Waar het derde salvo inschietvuur op gericht zou zijn geweest, zegt Goossens niet te weten. Verder zou de stadsbrand dan zijn veroorzaakt door het vuur dat de Franse artillerie op Walcheren op de stad uitbracht. Omdat Goossens de mogelijkheid van richtfouten en afzwaaiers uitsluit, komen daarvoor alleen de vier stukken bij de boerderij 'De Eendragt' in aanmerking.

De commissie meent dat een en ander een interessante hypothese vormt, maar dat deze, zoals Goossens ook zelf toegeeft, speculatief is en niet door documenten wordt bevestigd. In tegendeel, wat bijvoorbeeld het inschietvuur van de batterij bij Breskens aan het eind van de ochtend aangaat, spreken de Franse bronnen, zoals hier eerder uiteengezet, niet van drie, maar van één doel en is dat doel niet Middelburg. Een speculatie zoals Goossens die doet in zijn paragraaf 'Over het waarom; een hypothese' wettigt in elk geval niet de conclusie die Goossens aan het slot van zijn boek trekt, als hij zegt: 'maar gezien de onderzoeksresultaten moet de Franse artillerie zonder voorbehoud als de veroorzaker van de fatale stadsbrand worden gezien.'⁵⁹

⁵⁹ Pagina 131.

Conclusie

Het onderzoek van Goossens voldoet op een aantal punten aan de vereisten van goed historisch onderzoek die in hoofdstuk I van dit rapport zijn uiteengezet. Zo berust zijn betoog op onderzoek in de ervoor in aanmerking archiefcollecties en is het onderbouwd met een goed notenapparaat dat nagenoeg uitsluitend verwijst naar primaire bronnen. Verder citeert hij regelmatig uit zijn bronnen. Op deze wijze is zijn betoog transparant en controleerbaar. Dat wekt vertrouwen en heeft het werk van de commissie belangrijk vergemakkelijkt. Aan de andere kant echter, is zijn betoog op belangrijke plaatsen problematisch, leest hij dingen in de bronnen die er naar het oordeel van de commissie niet staan en trekt hij dus onjuiste conclusies. Het sluitstuk van zijn betoog is daarbij zelfs speculatief. Verder wekt het betoog de indruk van een zekere eenzijdigheid in de zin dat het meer aandacht besteedt aan het Franse optreden dan aan het Duitse. Daarmee ontnemt Goossens zich de mogelijkheid alternatieve verklaringen te onderzoeken.

Het onderzoek van Goossens overziend, komt de commissie tot de conclusie dat hij aannemelijk heeft gemaakt dat ook Franse artilleriegranaten op 17 mei 1940 in Middelburg zijn ingeslagen en tot brand hebben geleid, maar dat hij niet zijn stellige conclusie aannemelijk maakt, als zou Franse artillerie zonder voorbehoud en als enige de veroorzaker van de fatale stadsbrand zijn geweest.

Hoofdstuk IV Conclusie en aanbeveling

De conclusies van *Het vergeten bombardement* en van *Gestold verleden* stemmen op een belangrijk punt overeen, en dat is dat de vernietiging van Middelburg op 17 mei 1940 niet kan worden toegeschreven aan een gepland bombardement door de Duitse luchtmacht. Nog minder is sprake geweest van een Duits terreurbombardement dat beoogde door het treffen van burgerdoelen de overgave van de stad en het eiland Walcheren af te dwingen. Beide boeken concluderen dat daarvoor in de beschikbare bronnen geen aanwijzingen zijn te vinden. De commissie onderschrijft deze conclusie. Dit betekent dat de huidige opschriften op de verschillende monumenten in de stad ter herdenking van 17 mei 1940 door de recente geschiedschrijving zijn achterhaald. Die opschriften zijn inmiddels zelf geschiedenis geworden, in de zin dat zij een opvatting uit het verleden vertegenwoordigen.

Beide boeken stellen voor de verwoesting van de stad een andere verklaring in de plaats. Daarbij past de aantekening dat geen van beide boeken kan komen tot een in juridische zin overtuigend bewijs van de bereikte conclusie. Daarvoor ontbreken, zowel kwalitatief als kwantitatief de noodzakelijke bronnen. Beide boeken geven dat ook openhartig toe. Daardoor kunnen beide boeken niet verder gaan, dan hun conclusies in meerdere of mindere mate aannemelijk te maken op basis van het verrichte onderzoek in de bronnen en de kwaliteit van daarmee uitgevoerde analyse en het erop berustende betoog. Omdat aan beide boeken inventief en uitvoerig onderzoek ten grondslag ligt, meent de commissie dat het onwaarschijnlijk is dat verder bronnenonderzoek materiaal zal opleveren dat tot volmaakte zekerheid over de oorzaak van de vernietiging van de stad zal leiden. Mogelijk ligt in archieven in Moskou nog interessant, buitgemaakt bronnenmateriaal, maar onderzoek daar is kostbaar, tijdrovend en procedureel ingewikkeld. Daar staat slechts een geringe kans tegenover dat het tot belangrijke nieuwe inzichten leidt. Daarnaast zou onderzoek gedaan kunnen worden in de archieven van de Franse luchtmacht in Vincennes, maar de urgentie daarvoor is niet groot, omdat er geen aanwijzingen zijn dat een Frans luchtbombardement de stad heeft verwoest. De commissie heeft daarom beide boeken en de daar getrokken conclusies beoordeeld op basis van het onderzoek, analyse en betoog zoals die in de beide boeken voorkomen. Waar nodig heeft zij van de betrokken auteurs inzage in hun bronnenmateriaal gekregen.

De nieuwe verklaringen die de boeken geven, vertonen enerzijds een overeenkomst en anderzijds verschillen. De overeenkomst is dat beide boeken aannemelijk maken dat in de loop van de gevechtshandelingen op 17 mei 1940 Franse artilleriegranaten op de stad zijn gevallen en dat deze een rol hebben gespeeld in het ontstaan van de branden die uiteindelijk zijn samengesmolten tot de algehele stadsbrand. Een belangrijk verschil echter is dat *Gestold verleden* concludeert dat uitsluitend Franse artilleriegranaten de brand veroorzaakt kunnen hebben. *Het vergeten bombardement*

daarentegen concludeert, ondanks lichte verschillen tussen de diverse artikelen in deze bundel, dat voornamelijk Duitse artilleriegranaten de oorzaak van de brand moeten zijn geweest en dat daarnaast Duitse lichte vliegtuigbommen en Franse artilleriegranaten in het spel zullen zijn geweest. De auteurs zijn zich er daarbij in hun tekst van bewust dat absolute zekerheid daarover, gezien het bronnenmateriaal, niet mogelijk is. *Het vergeten bombardement* maakt wel aannemelijk dat er meerdere oorzaken voor de brand zijn aan te wijzen en dat de bijdrage van de verschillende oorzaken in omvang uiteenloopt. De commissie beoordeelt dat, zoals eerder gezegd, eerder als een kwalitatieve dan een kwantitatief-nauwkeurige uitspraak. Tevens maakt het boek aannemelijk dat geen van de strijdende partijen opzettelijk de stad heeft willen raken door deze als doelwit te kiezen. Deze conclusie past naar het oordeel van de commissie goed bij het verloop van de gevechtshandelingen op Walcheren op 17 mei, aangezien dit verloop de strijdende partijen in de onmiddellijke nabijheid van de stad bracht en beide partijen gebruik maakten van ver dragende artillerie en de aanvaller bovendien zijn luchtwapen inzette.

Indien *Gestold verleden* zich had beperkt tot een nader en uitvoeriger onderzoek naar de rol van de Franse artillerie in het ontstaan van de stadsbrand, was het waarschijnlijk verwelkomd als een interessante en belangrijke bijdrage aan de verklaring ervan, zeker gezien het bewonderenswaardige archiefonderzoek van Goossens. Dit boek betoogt echter dat er, op basis van het gedane onderzoek, maar één oorzaak, Franse artilleriegranaten, voor de stadsbrand is aan te wijzen. Met deze stellige uitspraak maakt het zich kwetsbaar voor kritiek, omdat het aldus de verplichting op zich neemt deze exclusieve these aannemelijk te maken en de andere oorzaken met kracht van argumenten uit te sluiten. De commissie meent dat *Gestold verleden* daar niet in slaagt. Het boek biedt, naar haar oordeel, een interessant en archief technisch goed onderzoek. Maar het bronnengebruik en de argumentatie voor de exclusieve these acht zij op belangrijke punten problematisch, zodat het boek de in absolute bewoordingen vervatte eindconclusie niet aannemelijk weet te maken.

De commissie onderschrijft derhalve de mogelijkheid dat ook Franse artilleriegranaten oorzaak van de stadsbrand geweest kunnen zijn, maar acht de conclusie dat meerdere oorzaken in het spel zijn geweest, namelijk Duitse en Franse artilleriegranaten en Duitse vliegtuigbommen, en dat Duitse artilleriegranaten daarvan de belangrijkste zijn, aannemelijker. De commissie realiseert zich dat deze slotsom van een meervoudige oorzaak in die zin onbevredigend is dat het niet mogelijk is onomstotelijke bewijzen te geven voor deze conclusie. Evenmin is het mogelijk de onderlinge proporties van de verschillende oorzaken met enige precisie vast te stellen. Gegeven het beschikbare en geraadpleegde bronnenmateriaal kan aan deze eis echter niet worden voldaan. Dit laat slechts een voldoende mate van aannemelijkheid van de bereikte conclusie toe.

Op grond van deze slotsom vallen twee dingen te doen ten aanzien van de gedenktekens in Middelburg die aan 17 mei 1940 herinneren. De eerste mogelijkheid is de teksten die spreken van een Duits bombardement in tact te laten als een herinnering aan een ooit wijd verbreide, maar inmiddels verlaten, opvatting. De monumenten symboliseren dan hoe in de loop der tijd over een kwestie verschillend kan worden gedacht, naarmate beter wetenschappelijk onderzoek beschikbaar komt. Deze mogelijkheid mag historisch geïnteresseerden aantrekkelijk voorkomen, voor monumenten in de openbare ruimte is deze niet geschikt. De commissie beveelt daarom de andere mogelijkheid aan, namelijk de monumenten ongewijzigd te laten, maar de toelichtende teksten aan te passen aan de huidige stand van het wetenschappelijk onderzoek. In de te kiezen bewoordingen zou het woord 'bombardement' achterwege moeten blijven. Weliswaar kan dit woord verwijzen naar een artilleriebombardement zowel als naar een luchtbombardement, maar voor de doorsnee gebruiker van de openbare ruimte, ligt de tweede associatie meer voor de hand dan de eerste, zeker in het licht van de nu nog aanwezige en algemeen bekende bordjes op de monumenten. En dan blijft de verwarring in stand.

De commissie beveelt daarom aan de gebeurtenissen van 17 mei 1940 op de monumenten te omschrijven als 'de brand van Middelburg' of 'de stadsbrand van Middelburg'. De naam verwijst dan naar het zichtbare en onbetwiste resultaat van de gebeurtenissen. De oorzaak van de brand zou het best kunnen worden aangeduid als 'de oorlogshandelingen' of 'het oorlogsgeweld' van 17 mei 1940. Een dergelijke algemene aanduiding doet het meest recht aan de uiteenlopende oorzaken en verwijst naar beide strijdende partijen. Die partijen zelf zouden kunnen worden aangeduid als 'Duitse invaller' of 'Duitse aanvaller' respectievelijk 'Franse bondgenoot'.

De keuze de teksten bij de monumenten al dan niet aan te passen alsmede de keus van de te gebruiken bewoordingen ligt bij de beheerder van de monumenten. De commissie is echter bereid, hulp te bieden bij de finale redactie van deze teksten.

Informatie over de onderzoekscommissie

Het Nederlands Instituut voor Militaire Historie (NIMH) in Den Haag is een gespecialiseerd kennis- en onderzoekscentrum op het gebied van de Nederlandse militaire geschiedenis. Het instituut publiceert wetenschappelijke studies, verzorgt onderwijs aan militaire opleidingsinstituten en universiteiten en maakt verworven kennis toegankelijk voor een breed publiek. Voor informatie, zie www.defensie.nl/nimh. Volg het NIMH op www.facebook.com/nimh.geschiedenis.

Herman Amersfoort (1951) was van 1994 tot 2016 hoogleraar militaire geschiedenis aan de Universiteit van Amsterdam en bekleedde van 2006 tot 2016 de leerstoel militaire geschiedenis en strategie aan de Faculteit Militaire Wetenschappen van de Nederlandse Defensie Academie te Breda. Tussen 1977 en 2006 was hij in diverse functies werkzaam bij het Nederlands Instituut voor Militaire Historie.

Piet Kamphuis (1953) volgde vanaf 1978 een loopbaan in diverse wetenschappelijke en leidinggevende functies bij het Nederlands Instituut voor Militaire Historie te Den Haag, een instituut waarvan hij sinds 2005 directeur is. Onder zijn leiding groeide het NIMH uit tot het gespecialiseerde kennis- en onderzoekscentrum, dat het tegenwoordig is. Hij bekleedde bestuursfuncties bij de *Commission Internationale d'Histoire Militaire* en is daarvan sinds zijn aftreden, erevoorzitter.

Erwin Rossmeisl (1970) is hoofd collecties van het Nederlands Instituut voor Militaire Historie in Den Haag.

Bijlage

Brief van Burgemeester en wethouders van de gemeente Middelburg aan het Nederlands Instituut voor Militaire Historie, 8 september 2015, kenmerk 126912.

Gemeente Middelburg
Bestuursondersteuning

Kanaalweg 3
Postbus 6000
4330 LA Middelburg

Tel 14 0118
Fax (0118) 623 717
info@middelburg.nl
www.middelburg.nl

R-14000-0
1/2

datum	10-9-2015
nummer	3540
dossier	
route	0
paraaf	h
t.k.	2/1
datum	2/1/15

Nederlands Instituut voor Militaire Historie
De heer drs. P.H. Kamphuis
Postbus 90701
2509 LS Den Haag

uw kenmerk	uw brief van	ons kenmerk	bijlage(n)
		126912	4
contactpersoon	doorkiesnummer	datum	datum verzending
A. Rijpert	(0118) 675579	8 september 2015	

10 SEP. 2015

onderwerp

Verzoek tot onderzoek naar het oorlogsgeweld van 17 mei 1940 in Middelburg

Geachte heer Kamphuis,

Sinds enkele jaren wordt in Middelburg door historici gediscussieerd over de schuldvraag van het oorlogsgeweld dat de stad heeft getroffen op 17 mei 1940. Omdat het beide stromingen niet lukt elkaar met argumenten te overtuigen, hebben zij onlangs ons het verzoek gedaan uw instituut te vragen beider onderzoeken en onderbouwingen te beoordelen. Wij hebben besloten op dat verzoek in te gaan. U leest in deze brief ons gemotiveerde verzoek aan u.

Ten aanzien van het oorlogsgeweld op 17 mei 1940 was tot enkele jaren geleden de gangbare opinie dat een Duits terreurbombardement de stadsbrand heeft veroorzaakt, die de vernietiging van de binnenstad als gevolg had. Deze zienswijze is rondom de 70-jarige herdenking door de heer P.W. Sijnke (eindredactie) in "Het vergeten Bombardement" genuanceerd, in die zin dat er geen sprake lijkt te zijn geweest van een terreurbombardement en dat er naast Duitse ook Franse beschietingen op de stad zijn geweest.

Eind 2012 heeft de heer A. Goossens zijn onderzoek naar de gebeurtenissen gepubliceerd. Hij spreekt in zijn publicatie "Gestold Verleden" over Franse beschietingen die de stadsbrand hebben veroorzaakt en plaatst de gebeurtenissen en daarmee de schuldvraag in een heel ander een daglicht.

Overigens heeft zich bij ons een ooggetuige gemeld die aangeeft dat Middelburg weldegelijk door Duitse vliegtuigen op 17 mei 1940 is gebombardeerd. Deze inbreng hebben wij voor kennisgeving aangenomen, maar illustreert goed hoe de geschiedenis in Middelburg leeft, en vragen oproept.

Wij hebben in een eerder stadium betrokkenen gemeld dat wij geen historici zijn en daarom geen partij in de discussie kunnen zijn. Omdat wij echter merken dat er naar de gemeente wordt gekeken, zijn wij van mening dat we vanuit onze neutrale rol in het belang van een aanvaarde uitleg van de gebeurtenissen u een verzoek

Bankrelatie: N.V. Bank voor Ned. Gemeenten (BNG) te Den Haag, banknr. NL14BNGH0285005502 (IBAN) / BNGHNL2G (BIC/SWIFT).
Wij verzoeken u bij beantwoording het onderwerp en ons kenmerk te vermelden.

pagina
2 van 2

onderwerp
Verzoek tot onderzoek naar het oorlogsgeweld van 17 mei 1940 in Middelburg

kunnen doen. Wij vinden namelijk dat een dergelijke voor de stad zeer ingrijpende gebeurtenis niet aan een blijvende discussie onderhevig moet zijn. Ook voor de mensen die de periode hebben meegemaakt vinden wij het van belang dat er een eensluidend beeld bestaat over waar zij getuige van zijn geweest.

Om deze reden verzoeken wij u de onderzoeken van de heren Sijnke e.a. en Goossens, op basis van de u ter beschikking staande kennis over het oorlogsgeweld op 17 mei 1940, te beoordelen en uw conclusies te delen over uw zienswijze.

check → Wij vernemen graag of u kunt voldoen aan ons verzoek. U vindt van beide auteurs een werkexemplaar van hun studies bijgevoegd, alsmede (een overzicht van) de onderliggende archiefstukken. Tevens treft u een afschrift aan van de verzoeken die wij van hen hebben ontvangen.

Uiteraard zullen we eventuele reis- en verblijfkosten naar en in Middelburg voor onderzoek c.q. de presentatie van uw bevindingen vergoeden.

Hoogachtend,
Burgemeester en wethouders van Middelburg,
de secretaris, de burgemeester

mr. A. van den Brink

mr. H.M. Bergmann

Bijlagen:

1. Publicatie "Middelburg 17 mei 1940 Het vergeten bombardement", Sijnke uit mei 2010
2. Begeleidende brief van de heer Goossens d.d. 4 september 2015
3. Artikel van de heer Goossens "Foute" informatie op Middelburgse oorlogsmonumenten
4. Publicatie "Gestold Verleden", Goossens uit december 2012